

TARTU ÜLIKOOL
Sotsiaal- ja haridusteaduskond
Sotsioloogia ja sotsiaalpoliitika instituut

Marina Moltšanov

**EESTI GEIDE IDENTITEEDI KUJUNEMINE
HETERONORMATIIVSUSE TAUSTAL**

Magistritöö

Juhendaja: PhD Judit Strömpl

Kaasjuhendaja: MA Ülle-Marike Papp

Juhendaja allkiri. _____

Tartu 2013

ABSTRACT

Formation of gay identity in Estonia on the background of heteronormativity

The subject of LGBT people in Estonia has been broadly addressed in the media as well as in the studies lately. This is demonstrated also by the study made recently in The Faculty of Law of Tallinn University of Technology (Kütt ja Papp, 2011), which gives an overview of the studies analyzing situation of LGBT people in Estonia. The study shows that sexual minorities has been under study but the impact of heteronormativity on the formation of homosexual identity has not been studied before in Estonia.

This subject field is not new for the author. In the diploma thesis I analyzed the problems in society connected with social adaptation of homosexuals. The main objective of this thesis was to determine how gay men understand formation of homosexual identity, what problems appear in connection with it and how society influences formation of gay identity. The thesis consists of theoretical and empirical parts. The theoretical part of the thesis introduces definitions, gives an overview of identity formation related literature. Identity formation is viewed as a process which is affected by the personal features and needs of an individual as well as values, norms and believes prevailing in society. Empirical research was conducted by using the method of qualitative interview and directed content analysis. Seven gay men with formed gay identity took part in the research. The data shows that many gays encounter difficulties with defining, recognizing and disclosing a sexual orientation. A desire to comply with heterosexual norms results in a conflict with oneself. The feeling of being ashamed and uneasy is the main reason for disguising their homosexual orientation. It has emerged from the research that society of Estonia is intolerant towards homosexuality; the participants compared reaction to homosexuality among Estonians and Russians where the former proved to be more acceptable. Closeness to Russia is named as the reason. Particularly heteronormative region is considered to be Ida-Virumaa where Russia is very close and more Russian speakers are living there. To provide equal rights, the institutional recognition of state has to be achieved. Permission of same-sex marriages is a provider of equal rights and if the state accepts this issue, then people's judgement will change in time as well.

The keywords: gay, identity, homosexual, heteronormativity, masculinity

SISUKORD

ABSTRACT	2
SISSEJUHATUS	5
1. PEATÜKK: TEOREETILINE ÜLEVAADE	8
Teemasse sissejuhatavad mõisted	8
Identiteedi käsitlused	12
Seksuaalsus	15
Soolise identiteedi kujunemine lapsepõlves	16
Homoseksuaalsuse käsitlused	19
Maskuliinsus, mehe domineerimine ja heteronormatiivsus	21
Heteronormatiivsus, homofobia ja heteroseksism	25
Diskrimineerimine, „kapis olemine“ ja „coming out“	27
Homoseksuaalse identiteedi kujunemine ning seda mõjutavad faktorid	31
Cass'i homoseksuaalse identiteedi kujunemise kuueetapiline mudel	35
Probleemi seade	37
Eesmärk ja uurimisküsimused	38
Ülesanded lähtuvalt eesmärgist	38
2. PEATÜKK: METOODIKA	39
Uurimuse metodoloogiline ja teoreetiline lähtekoht	39
Andmekogumismeetod	40
Valim ja uurimuse käik	41
Andmeanalüüsi meetod	43
Uurimuse eetiline aspekt	44
3. PEATÜKK: ANALÜÜS JA ARUTELU	45
Gei identiteedi kujunemine	45
Soolise identiteedi kujunemine ning erinevuse tunnetamine	45
Identiteedi segadus	50

Identiteedi võrdlemine.....	52
Identiteedi sallimine	54
Identiteedi aktsepteerimine	57
Uhkus identiteedi üle.....	59
Identiteedi süntees.....	60
Eesti ühiskonna heteronormatiivsus ja homofobia	61
Identiteedi varjamine ja kapist väljatulek	64
Teise kultuuriruumi mõju gei identiteedi kujunemisele	67
Tulevikuplaanid ja ootused riigilt	69
JÄRELDUSED JA KOKKUVÕTE	72
Teaduseetika reeglite järgimine töö koostamisel.....	75
KASUTATUD KIRJANDUS.....	76
LISA 1	84

SISSEJUHATUS

Inimese seksuaalsuse, sh seksuaalse orientatsiooni küsimusi on uuritud erinevate teadusvaldkondade raames – arstiteaduses, etnograafias ja kultuuriuuringutes, psühhoanalüüsis, sotsiaalpsühholoogias, võimufilosoofias, soouuringutes ja seksuoloogias ja väga erinevate probleemide ning lähenemisviisidega. Näiteks on suur osa uuringutest tegelenud küsimustega homoseksuaalsuse põhjuste kohta, teisalt on arvukaid sotsioloogilisi andmeid hoiakutest ja eelarvamustest seksuaalvähemuste suhtes. Käsitlusviisid varieeruvad geneetilis-essentsialistlikest sotsiaalkonstruktivismi ja queer'i-teooriateni, mis keskenduvad soolisuse, seksuaalsuse ning sotsiaalse elu seostele ning poliitilise võimu küsimusele ning vastanduvad igasugusele kindlale kategoriseerimisele.

Esimesed uuringud Eesti elanike suhtumisest seksuaalvähemustesse ning seksuaalkäitumisest viidi läbi 2000. aastal, mil 12 % eestlastest tunnistas küsitluses, et on tundnud homoerootilisi tundeid ja huvi samasooliste inimeste vastu (Haavio-Mannila 1997-2001). 2008. aasta alguses viidi Inimõiguste keskuse ekspertide abiga ja Euroopa Liidu Põhiõiguste Agentuuri tellimusel läbi temaatiline õiguslik uuring homofobiast ning diskrimineerimisest seksuaalse suundumuse alusel (European Union Fundamental Rights Agency 2008). Selle uuringu tulemusel selgus, et Eesti ametkonnad ei pööra või ei taha pöörata piisavalt tähelepanu seksuaalse suundumuse põhjal toimuva diskrimineerimise vastu võitlemisele. Samas puudulik on nii statistika kui praktika, millest võib järeldada, et seksuaalvähemused ei tunne ennast Eestis piisavalt kindlalt, et oma õiguste kaitseks välja astuda.

Eesti LGBT inimeste olukorra ja seniste uuringute analüüsist (Kütt ja Papp, 2011) tuli välja, et Eestis on vähe uuritud homoseksuaalsete inimeste identiteedi kujunemist. Eestis on varem uuritud seda, kuidas LGBT inimesed ise stereotüüpe tajuvad ja tõlgendavad (Strömpl jt 2008, Davidjants 2010). Varasemateks teemakohasteks uuringuteks on ka Raili Uiho 2010. aastal kaitstud töö “Maskuliinsus(t)e konstrueerimine erinevate seksuaalsete identiteetidega Eesti kaitseväge ajateenijate poolt”, Agnes Kalde 2005. aastal kaitstud bakalaureusetöö “Homoseksuaalide enesemääratlemine Eesti geide näitel”. Sooideoloogia ning heteronormatiivsuse mõju homoseksuaalse identiteedi kujunemisele on uuritud Kristin Rammuse (2012) magistritöös „Biseksuaalse identiteedi konstrueerimine Eesti biseksuaalsete

inimeste näitel“. Minu diplomitöö puudutas homoseksuaalide sotsiaalse kohanemisega seotud probleeme ühiskonnas. Diplomitööst ilmnas, et esineb probleeme geide adapteerumisega ühiskonda, mida mõjutavad ühiskonna eelarvamused ja stereotüübid.

Psühholoogia doktor Sergei Melkov (2009) on leidnud, et mehed, kelle seksuaalne identiteet on ühiskonnas stigmatiseeritud, elavad läbi tõsist isiksuse sisemist konflikti, neis tekitavad vastuolu kehtivad normid ja väärtushinnangud, mis omakorda võivad tekitada psüühilisi häireid. Need on seotud hirmude, enesehinnangu, stressi ja muid tõhusat individuaalset ja sotsiaalset toimetulekut ohustavate emotsioonide ja hoiakutega. Homoseksuaalsed mehed võivad omaks võtta geide negatiivse sotsiaalse identiteedi, mis on seotud homofobia ja sellega, et ühiskonnas on normiks peetud heteroseksuaalsust ning homoseksuaalsust vaadeldud kui kõrvalekallet, puuet (Kuprijanova 2001). Teisisõnu heteronormatiivsus on põhjuseks miks geisid ühiskonnas stigmatiseeritakse ja seega ka gei individuaalse positiivse identiteedi kujunemist maha surutakse. Kui seda, et norm on heteroseksuaalsus, ei kinnitataks pidevalt ühiskonna erinevate institutsioonide poolt, poleks probleem ka see, et keegi on homoseksuaal. Ühiskonnas negatiivselt hinnatud grupi liikmetel ei ole lihtne arendada positiivset grupikuuluvustunnet, samas on neil raske hinnata võimul oleva välisgrupi liikmeid negatiivselt. Samuti on teada, et negatiivsed identiteedistereotüübid pärsivad inimese saavutusvõimet. Seega pean vähemusgrupi liikmete identiteedi kujunemise teema uurimist väga oluliseks.

Positiivset identiteeti saab tugevdada läbi rahulolu iseenda füüsilise ja vaimse minaga, läbi positiivsete suhete teistega, aga ka mõistes ka ühiskonnas levivaid stereotüüpe soolisusest ja seksuaalsusest. Just viimase aspekti valgustamiseks on käesolev uurimus suunatud.

Magistritöö jaguneb kolme suuremasse ossa. Töö teoreetiline osa annab ülevaate sissejuhatavatest mõistetest ja teoreetilisest kirjandusest, mis on seotud identiteedi kujunemise ja konstrueerimisega. Antud töö toetub sotsiaalkonstruktivistlikule lähenemisele, et sooline ja seksuaalne identiteet ei ole kaasa sündinud vaid sotsiaalselt konstrueeritud.

Töö teises osas tuuakse ülevaade uurimismetoodikast ja kolmandas analüüsitakse intervjuutekste homoseksuaalse identiteedi kujunemise mudeli, nn Cassi mudeli valguses ja

võrdluses kehtivat heteronormatiivsust ja hegemoonilist maskuliinsust konstrueerivate ideedega ja stereotüüpidega.

Identiteedi kujunemist käsitlen kui protsessi, mida mõjutavad nii indiviidi sisemised iseärasused ja vajadused ning ühiskonnas levinud väärtused, normid ja tõekspidamised.

Teoreetilist osa täiendav uurimus on läbi viidud seitsme gei mehega, kes on omaks võtnud gei identiteedi. Analüüsin seda, kuidas intervjueritavad konstrueerivad retrospektiivselt neid protsesse, mille käigus, välise surve ja areneva enesetaju kokkupõrkes, tekkis neil nii individuaalne kui sotsiaalne gei identiteet.

Olukorrad, kus ei ole jõutud stabiilse gei identiteedini, jäävad käesolevast tööst kahjuks välja. Analüüsimisel kasutasin suunatud sisuanalüüsi, mis on üks kvalitatiivse sisuanalüüsi alaliikidest. Antud magistritöös on analüüs ja arutelu esitatud seotult ning teoreetiliste seisukohtadega võrreldes. Töö viimane osa sisaldab järeldusi ja kokkuvõtet.

Sissejuhatuse lõpetuseks soovin tänada käesoleva magistritöö juhendajat Judit Strömpli, kes suunas mind töö valmimise perioodil ning kelle operatiivne tagasiside oli suureks abiks töö kokku kirjutamisel. Täna ka Dagmar Kutsarit, kelle asjakohane tagasiside aitas pöörata tähelepanu töö struktureerimisele. Samuti olen tänulik soolise võrdõiguslikkuse eksperdile Ülle-Marika Pappile kaasjuhendamise eest, kelle nõuanded ja motiveerivad kommentaarid on selle töö valmimisel suureks abiks olnud. Eriline tänu kuulub kõigile intervjuudes osalenud gei meestele.

1.PEATÜKK: TEOREETILINE ÜLEVAADE

TEEMASSE SISSEJUHATAVD MÕISTED

Käesoleva töö paremaks mõistmiseks annan selles alapeatükis ülevaate põhilistest terminitest, mida uurimistöös kasutan.

Identiteet

Identiteet on inimeste arusaam sellest, kes nad on, missugused inimesed nad on ja kuidas nad on seotud teistega (Hogg ja Abrams 1988). See on inimeste arusaam sellest, kuidas inimestel tekib minapilt, kuidas toimub tema enesemääratlus näiteks rassi, religiooni, keele või seksuaalsuse järgi (Deng 1995). Identiteet on dünaamiline ja sisaldab erinevaid omadusi: sugu, füüsilised omadused (kehakuju või -suurus), kultuuritaust, pere olukord, usulised tõekspidamised, poliitilised vaated, sõprus, intellekt, võimed, kogukondlik kuuluvus, geograafiline asukoht jms. Inimese minapilt koosneb seega mitmest erinevast, aga integreeritud identiteedist. Igal identiteedil on oma tähendusraamistik, mis koosneb väärtus- ja tähenduskeemidest ning käitumismallidest, mille üksikud komponendid võivad olla üksteisele ka vastukäivad. Eristatakse individuaalset ja kollektiivset, positiivset ja negatiivset identiteeti. Identifitseerimisprotsess toimub erinevuse pinnal, millegi taustal, millest erinetakse. Identiteedi eestindatud terminiteks on minapilt ja enesekontseptsioon (Kuurme 2009).

Sooidentiteet

Sooidentiteedi all mõistetakse enesestmõistetavat maskuliinset või feminiinset soolist kuuluvust (Mangs ja Martell 2000), inimese arusaama naiselikust ja/või mehelikust olemusest. See on inimese teadvustamine, et ta aktsepteerib teatud soorolle, sisemist iseenda tundmist ning määratleb ise enda soolise kuuluvuse (Matsumoto 2002), seda nii bioloogilises kui sotsiaalses aspektis.

Postmodernistliku feminismi kohaselt ei ole sooline nagu ka igasugune muu identiteet ja selle väljendused püsivad, määratud ega etteantud, vaid neid luuakse pidevalt sotsiaalsetes praktikates, lausungites, diskursustes, institutsioonides (Butler 1990 viidatud Põldsaar ja Kivimaa 2009: 799-861 kaudu).

Sugu: bioloogiline ja sotsiaalne sugu

Bioloogiline sugu (inglise keeles sex) on sugu, mis on määratud inimese sünniga tema bioloogilis-anaatomiliste sootunnuste alusel. Tavaliselt jaguneb kaheks: mees ja naine (Eesti Gei Noored 2010).

Sotsiaalne sugu (inglise keeles gender) on sugu, mis pole kaasa sündinud, vaid sotsiaalselt konstrueeritud ning inimestesse sünnist peale sisse kasvatatud koos vastavate ootuste ja eeldustega naiselike või mehelike käitumishormide suhtes (Eesti Gei Noored 2010).

Seksuaalsus

Seksuaalsuse mõiste tähistab inimeste seksuaalseid karakteristikuid ja inimeste seksuaalset käitumist (Giddens 1997 viidatud Lovtsova 2002 kaudu). Seksuaalsus on kogum väärtusi, ootusi ja reaktsioone ning sotsiaalselt konstrueeritud tähendusi ja käitumisi, mis on samaaegselt nii avalikud kui ka privaatsed. Seksuaalsuse mõiste on mitmetähenduslik ning seob bioloogilise ja sotsiaalse käitumise aspekte. Argiteadvuses määratletakse seksuaalsust kui bioloogiliselt põhjustatud impulssi, mis on suunatud vastassoo inimeste vastu, mida peetakse normaalseks seksuaalsuseks ning kui see impulss on suunatud teisele objektile, siis seda peetakse seksuaalperverssuseks. Selline impulss avaldub inimese käitumises (Lovtsova 2002). Vene seksoloog Igor Kon (2004) nimetab seksuaalsust kultuuri ja ajaloo projektiks, mis erinevates kultuurides on erinevalt määratletud. Inimese seksuaalsus ei piirdu ainult teatud üksikute füsioloogiliste reaktsioonidega. Neid elatakse üle erinevalt sõltuvalt inimese ettekujutustest ja elukäigust (Kon 1988). Seksuaalsuse praktika viitab seksuaalsele orientatsioonile või isiksuse seksuaalse identiteedile (Lovtsova 2002).

Seksuaalne identiteet

Seksuaalne identiteet on osa inimese nägemusest enda kui seksuaalse olendi kohta – kuidas ta ennast tajub ning kuidas ta soovib, et teised teda tajuksid. Seksuaalne identiteet koosneb järgmistest aspektidest – seksuaalne orientatsioon (ehk seksuaalne külgetõmme), seksuaalsed väärtused (sh käitumine) ja sooline identiteet (Jüristo 2007).

Seksuaalse identiteedi kujunemine on seksuaalse identiteedi personaalne või sotsiaalne konstrueerimine, vaimne määratlemine, mille käigus inimene esitleb oma mina, olles mitme kategooria ja grupi liige ning mille jooksul luuakse nägemus iseendast sündmuste personaalse kogemise põhjal. Seksuaalse identiteedi kujunemine sõltub ühiskonna suhtumisest homoseksuaalsusesse, heteroseksuaalsete ja homoseksuaalsete gruppide eristamisest kaasaegses kultuuris (Herek 2004, van Dijk 2005: 142)

Homoseksuaalsus ja heteroseksuaalsus

Sõna homoseksuaal võttis 1869. aastal kasutusele Austria-Ungari kirjanik ja tõlkija Karl Maria Benkert von Kertbeny. Inglise keeles hakkas sõna kasutama inglise arst Havelock Ellis, kes 1890. aastail uuris inimese seksuaalsust ning määratles seda kui omast soost inimeste vastu füüsilist ja emotsionaalset tõmmet (Raudsepp ja Kotter 2012).

Kreeka prefiks homo- tähendab sarnasust, ühtsust, ühtekuuluvust, erinevalt eesliitest hetero- ('teine, teistsugune'). Koos ladina sõnaga sexualis ('suguline') võimaldasid need kaks eesliidet piiritleda erootilise külgetõmbe suundumuse omasoolistele isikutele (homoseksuaalsus) või vastassoole (heteroseksuaalsus). Iseloomulik on, et sõna „homoseksuaalsus“ ilmus varem kui „heteroseksuaalsus“. Seejärel, eesliite bi- ('kaks, mõlemad') abil tekkis kontinuum: heteroseksuaalsus-biseksuaalsus-homoseksuaalsus. XX sajandi alguses juurdusid sõnad „homoseksuaalne“, „homoseksuaal“ ja nende tuletised kindlalt nii teadus- kui tavakeelde. *Homoseksuaalsuseks* nimetatakse sugulise kiindumuse suundumist omasoolistele inimestele, *heteroseksuaalsuseks* – vastassoo esindajatele ja biseksuaalsuseks – kahesugust, nii mees- kui naissoo esindajatele suunatud sugulist kiindumust (Kon 2004). Homoseksuaalne on inimene, kellele seksuaalselt ja emotsionaalselt meeldivad samast soost inimesed. Kuid seejuures

Poolametsa väitel (2000: 78) mõned mehed ei pruugi ise ennast homoseksuaalseks pidada ja nendel ei pruugi olla ka samasoolisi seksuaalsuhteid.

Heteronormatiivsus

Heteronormatiivsus on eeldus, et inimesed jagunevad meesteks ja naisteks, kellel on elus selged, looduse poolt antud rollid. Heteronormatiivsuse järgi on heteroseksuaalsus ainus normaalne seksuaalne orientatsioon, mistõttu peetakse normaalseks seksuaalseid ja abielulisi suhteid vaid vastassugupoolega (Eesti Gei Noored 2010).

Gei

Gei on laiemas tähenduses kõigi homoseksuaalse suundumusega inimeste üldnimetus, kitsamas tähenduses peetakse silmas meessoost homoseksuaali (Strömpl jt 2008).

Alguses oli mõiste *gei* (*gay*) kasutusel kõikehõlmava kollektiivse terminina, ühendades mehi ja naisi, noori ja vanu, musti ja valgeid, transvestiite ja transseksuaale. See muutus küll peagi, kuid ei tohiks kõrvale jätta selle esialgse massilise esilekerkimise tähendust ja meie esmase enesekirjelduse tähtsust (Weeks 2009). Provansaali keeles tähistas see sõna XIII-XIV sajandil trubaduuride kasutuses rüütlite kurtuaasset, sageli omasoolist armastust, aga ka luule- ja armastuskunsti. XVII sajandil Inglismaal tähistas sõna *gay* kergemeelset noort elumeest, pleiboid, naiste kohta käivalt aga (mõnevõrra hiljem) prostitutsiooni (kergete elukommetega naine – „lõbus naine“) (Kon 2004).

XX sajandi alguses sai sõna „*gei*“ inglise homoseksuaalse subkultuuri koodsõnaks, hiljem aga rändas USA-sse, kus muutus žargoonsest nimetusest meeste homoseksuaalsuse kohta selle poliitiliseks ja ideoloogiliseks sümboliks. *Gei* (seda omadussõna kasutakse ka nimisõnana) pole lihtsalt mees, keda seksuaalselt veetlevad mehed, vaid erilise eneseteadvuse kandja, vastava subkultuuri, kogukonna või organisatsiooni liige, oma kodanikuõiguste eest võitleja jne (Kon 2004).

Lesbi

Lesbi on naissoost homoseksuaalse suundumusega inimene (Strömpl jt 2008). Naissoost homoseksuaalide puhul üldiselt tarvitav sõna lesbi on tuletatud Lesbose saare järgi, kus elas kuulus Kreeka poetess Sappho, kelle nimest on tulnud ka sappism, mis tähistab lesbilist armastust. Poetessi paljud luuletused olid pühendatud naistevahelisele armastusele (Raudsepp ja Kotter 2012).

LGBT inimesed

LGBT - on neutraalne rahvusvaheliselt aktsepteeritud lühend geide, lesbide, biseksuaalide ja transseksuaalide nimetamiseks (Strömpl jt 2008).

IDENTITEEDI KÄSITLUSED

Erinevate erialade käsitlustes leiduvad väga erinevad identiteedi mõiste käsitlused. Need on muutunud aja jooksul. Käesolevas töös teen lihiülevaate vaid nendest, mis tunduvad mulle kõige huvitavamaks ja käesoleva uurimuse seisukohalt kõige sobivamaks. Kõigepealt lähtun sellest, et identiteet ei ole kaasasündinud omadus, vaid see on protsess, mis kulgeb terve elu jooksul. Identiteedi kujunemise protsessi mõjutavad suhted, milles inimene osaleb. Need on ühiskondlikud väärtused, normid, tõekspidamised ja inimese subjektiivsed kogemused. Edaspidi käsitlen olulisemaid teoreetilisi seletusi.

Tuntud arengupsühholoogi Eriksoni (1959) järgi isiksuse ja ühiskonna suhted võivad olla kooskõla suhetega ning seega tagavad harmoonilise identiteedi arengu. Identiteedi areng toimub terve elu jooksul ehk sünnist surmani. See on üks käsitlustest klassikalises psühhoanalüüsis, kus identiteedi arengu seletamiseks kirjeldatakse laste seksuaalsust. Eriksoni järgi identiteedi kujunemine on passiivne isiklik kasv, mille peamiseks ülesandeks ei ole mingite tipphetkede saavutamine vaid põhiline on see, et ollakse kooskõlas iseendaga (ibid.). Kui inimene oma arengu käigus leiab harmoonilist kooskõla enda ja ümbritseva keskkonna vahel, siis tema areng toimub positiivses suunas. Kui on mingi ebakõla, siis areng võib kõrvale kalduda. Erikson lähtub ühiskondlikust normist, mis indiviidi jaoks on ülemuslik ja

igasugune vastuolu tähendab probleemi indiviidi jaoks. Ka Rogers (1961) väidab, et kõikide inimeste eesmärk on ühine – see on olla ise, olla just niisugune, nagu ollakse.

Tuntud arengupsühholoogi Eriksoni (1959) järgi võivad isiksuse ja ühiskonna suhted olla kooskõlas ning seega tagavad harmoonilise identiteedi arengu. Identiteedi areng toimub terve elu jooksul ehk sünnist surmani. See on üks käsitlustest klassikalises psühhoanalüüsis, kus identiteedi arengu seletamiseks kirjeldatakse laste seksuaalsust. Eriksoni järgi on identiteedi kujunemine passiivne isiklik kasv, mille peamiseks ülesandeks ei ole mingite tipphetkede saavutamine vaid põhiline on see, et ollakse kooskõlas iseendaga (ibid.). Kui inimene oma arengu käigus leiab harmoonilist kooskõla enda ja ümbritseva keskkonna vahel, siis tema areng toimub positiivses suunas. Kui on mingi ebakõla, siis areng võib kõrvale kalduda. Erikson lähtub ühiskondlikust normist, mis indiviidi jaoks on ülemuslik ja igasugune vastuolu tähendab probleemi indiviidi jaoks. Ka Rogers (1961) väidab, et kõikide inimeste eesmärk on ühine – see on olla ise, olla just niisugune, nagu ollakse.

Erik Eriksoni teooria järgi kujuneb identiteet välja 12-18.eluaasta paiku, kui leiab aset psühhosotsiaalne kriis. Selles vanuses hakkab nooruk esitama endale erinevaid küsimusi, mis puudutavad tema minapilti, näiteks, kes ma olen. Sellised küsimused tekivad igal inimesel. (Rogers 1961). Teiste inimeste arvamus on selles vanuses väga oluline. Eriksoni teooria järgi kujuneb sel perioodil lõplikult välja ka seksuaalne identiteet. Nooruk püüab sobituda eri rollidesse ning valib endale sobilikuma (Erikson 1959). Lähtuvalt sellest, et nooruk püüab sobituda eri rollidesse ning teiste inimeste arvamus on väga oluline, võib järeldada, et identiteediloomega on otseselt seotud vajadus kuuluda kellegi või millegi juurde, samastuda teatud mõtteviisiga, elustiiliga ja väärtussüsteemiga.

Erikson (1959) vaatleb eluetappe sarnaselt identiteedi kujunemise faasidele, et nad kõik peaksid olema samasugused kõikide inimeste jaoks. Sarnaselt Eriksoni teooriale kirjutab Rogers (1961) ka sellest, et identiteedi arenemine on sarnane õunapuu ja seemne arenemisele, mis kasvab ka läbi mingite konfliktide, kuid Eriksoni mudelis on teatud etapid kindlaks määratud. Etapiviisilise arenguga kaasneb ka teatud konflikt ning selle konflikti lahenumine viib järgmisele etapile.

See ei ole muidugi ainus seisukoht identiteedi arengus. Näiteks, vene psühholoog Šoškov (2009) vaatleb identiteedi kujunemist kärkele kontseptsioonis. Selle käsitlemise järgi igas vanuses on punkt A ja punkt B olemas, olemas ka elutee valikuvõimalus, võimalus areneda kas ühes või teises suunas. B punktile jõudmine jällegi annab valikuvõimalust. Kärkele paradigma annab suuremat variatiivsust, kuid teeb arenemise või kujunemise mõistet häguseks, kuna puudub teatud kindlaksmääratud tipp, kuhu võib jõuda erinevaid viise kasutades. Kui inimene ei ole teatud tippudeni jõudnud, siis tema arenemist loetakse mitte päris täisväärtuslikuks. Šoškov (2009) rõhutab, et meheks ei sünni vaid meheks saadakse. Igähele on oma elutee, kuid teatud üldiseid jooni saab kirjeldada.

Stuart Hall, kes on avaldanud hulga uurimusi kultuurilisest identiteedist vaatleb identiteedi kujunemist kui protsessi, mis toimub läbi dialoogi: identiteet on protsess, mis toimub läbi erinevuste ja sünnib sümbolsete piiride tõmbamise ja maha märkimise kaudu. Identiteediprotsess eeldab teist. Kuna identiteeti konstrueeritakse diskursiivsete praktikate käigus, rõhutatakse konkreetset ajaloolist ja institutsionaalset konteksti, milles nad on loodud (Hall 1989). Identiteeti ei saa üheks konkreetseks fikseeritud punktiks nimetada vaid see on pigem mitmekülgne ja ambivalentne arusaam sellest, kuidas selle punktini jõutakse. Identiteedi kujunemisel on oluline ka teiste inimeste suhtumine subjekti (Erikson 1959, Hall 1989, Šoškov ja Zõgmantovitš 2009).

Kaasaegsed sotsiaalteaduslikud identiteediloo teooriad ei käsitle identiteeti stabiilse, kindlapiirilise, korrastatud ja lõpliku nähtusena, pigem dünaamilise protsessina. Igasugune identiteediloo on seotud ka alati ja pidevalt väliste mõjutustega – teatud sotsiaalne surve, erinevate kontaktide tekkimine, võimuhete muutumine ja kommunikatsioonivõrkude muutumine. Näiteks Richard Jenkins (2008) eristab kolme tasandit: subjektiivset, interaktsionistlikut ja institutsionaalset. Subjektiivne tähendab seda, et ilma inimese subjektiivse identiteedita ei saa üldse identiteedist rääkida, kuna identiteet alati väljendub või realiseerub subjekti identiteedina. See tekib liigitamise alusel. Inimesed võrdlevad end teistega ja selle alusel teevad valikuid, kellega nad ennast identifitseerivad. Samas identifitseerimine alati toimub interaktsioonis. Inimene otsib teiste inimeste poolt tagasisidet ja kinnitust enda identifitseerimisel. Kuna aga ühiskonnas juba on teatud kategooriad, millest igähele meist lähtub (see ongi institutsionaalne tase), siis selles identifitseerimisprotsessis me

kõik lähtume nendest olemasolevatest kategooriatest, taasluues neid samal ajal. Seega need kolm tasandid on omavahel tugevalt seotud, mõjutavad vastastikku üksteist ning aja jooksul muutuvad subjektiivne ja institutsionaalne tasand (ibid.).

SEKSUAALSUS

Inimese terviklikuse vältimatu osa on tema seksuaalsus ja vastupidi – seksuaalsusest ei saa aru saada ilma isiklike elamusega (Kon 1988). Seega pean oluliseks selles peatükis anda ülevaade suhtumisest seksuaalsusesse ning sellest, kuidas heteronormatiivsus mõjutab suhtumist seksuaalsusesse.

Alates lastest võib märgata, et juba poiss reeglina samastab end isaga (Poolamets jt 2000: 32). See mudel ühendab soolise identiteedi seksuaalse orientatsiooniga: poiss identifitseerib ennast oma isaga (maskuliinsuse saamine) ning see võimaldab tal luua seksuaalsed suhted naistega (heteroseksuaali kujunemine). Eduka soolise identifitseerimise põhjal saab teada seksuaalse orientatsiooni. Tundes hirmu isa võimu eest poiss ei püüa ema poole pöörduda ning saada kaitsmist, vaid vastupidi, ta arvab, et ta ületab hirmu identifitseerides ennast hirmu allikaga (Kimmel 1994).

Olla mees tähendab, et sa ei ole naiste moodi. Selline antifeminiinne mõte on kaasaegsete ja ajalooliste mehelikkuse mudelite aluseks, naistest põgenemine. Iga väikese poisi ülesanne seisneb selles, et tõestada oma meheks olemist - soolist identiteeti. Selles mudelis on maskuliinsus seotud seksuaalsusega. Poisi seksuaalsus on kooskõlas oma isa seksuaalsusega - ähvardav, omanduslik (mehelikkuse atribuudid). Poiss püüab vastata nendele kriteeriumitele. Hirm aga jääb, et teda paljastatakse nagu meest, et ta ei ole lõplikult oma emast eraldunud. Kindlasti leitakse mehi kes seda teevad ning sellisel juhul võib mehe desekualiseerimine toimuda ning mehel tekib alaväärsustunne. Sellisel juhul võidakse poissi tüdrukuks pidada (Kimmel 1994). Järelkult seksuaalsus, mis on seotud maskuliinsusega eeldab võrdlemist teatud „ideaaliga“ või pigem normiga ning kui sa ei vasta sellele normile (ka heteronormile), siis see toob endaga kaasa hirmu tundeid.

Nii meeste kui ka naiste seksuaalsus väljendub erinevates vormides ning erinevates eluvaldkondades. Meie ühiskonna kultuuris on valitsemas selline mõtteviis, et on ainult teatud

tunnuste kaudu saab olla tõeline mees või naine. Sellise mõtteviisi järgi kõik mehed peaksid olema maskuliinsed, neid peaksid seksuaalselt huvitama ainult naised ning pere loomine on võimalik ainult naistega. See heteroseksistlik lähenemine ei võta kõiki mehi arvesse (Kempe 2001). Selline heteronormatiivne ja heteroseksistlik lähenemine võib olla ka üheks põhjuseks hirmu, häbi ja segaduse tunnete tekkimisele noortel geidel.

Seksuaalsust nähakse ka kui osa soo ja seksuaalsusega seotud uskumuste ja arvamuste süsteemist, mis on eri ühiskondades erinevalt sanktsioneeritud. Seega kinnistatakse riiklikult või muul valitseval institutsionaalsel tasandil seksuaalsuse reguleerimise teel sooga seotud kehtivaid norme – meestelt ja naistelt eeldatakse teatud käitumismalle, vastamist ühiskondlikele ootustele, ning eksimist taunitakse ning arvatakse, et hegemoonilisele maskuliinsusele mitte vastamine alandab meest. Reeglina on sellised institutsioonid oma olemuselt patriarhaalsed ja kannavad endas maskuliinsusele omistavaid tunnuseid. Võim ja sellega seonduv ideoloogia on eri viisidel institutsionaliseeritud (Veske 2010). Käitumine, mis ei vasta soorolliootustele toob endaga kaasa negatiivseid tagajärgi eriti homoseksuaalsete meeste jaoks ning eriti feminiinsetel poistel on edaspidiselt alandatud enesehinnang (Kon 2003).

Kokkuvõttes võib järeldada, et heteronormatiivne suhtumine seksuaalsusesse, kus maskuliinsus on alati seostatud seksuaalse aktiivsusega ja maskuliinsete meeste all mõeldakse neid mehi, keda huvitavad ainult naised ja kellel on nn normperekond, ei võta arvesse homoseksuaalseid inimesi, kelle seksuaalset orientatsiooni võetakse nagu meeste alandamist.

SOOLISE IDENTITEEDI KUJUNEMINE LAPSEPÕLVES

Seksuaalsus on seotud soolise identiteediga (Lovtsova 2002, Melkov 2007) seega pean oluliseks kirjutada selles alapeatükis sellest, kuidas kujuneb sooline identiteet lapsepõlves, missugust rolli mängivad vanemad ja perekond lapse soolise identiteedi kujunemisel.

Lastele räägitakse juba sünnist alates kas nad on tüdrukud või poisid. Samas antakse edasi hoiakuid. Juba varases lapsepõlves tehakse erinevusi poiste ja tüdrukute kasvatamises – omadussõnu valides tüdrukute kohta eelistatakse välimusega seotuid sõnu kasutada. Peaaegu

sada protsenti inimestest on kogu oma eluaja täiesti kindlad selles, et on parem olla sellest bioloogilisest soost, nagu ollakse, ja mitte teisest. Vaid mõned inimesed kogevad osaliselt või täielikult vastupidist ja seega tundlik oma eripära pärast identiteedi kujundav noor peab häbenedes tundma hingevalu, üksijäämist ja lootusetust (Cacciatore 2008: 94-95).

Soorolli kujunemine algab juba siis, kui vanemad annavad lapsele soole vastava nime. Laps püüab matkida eeskujusid, kes on soojad, võimsad ja asjatundlikud. Kuna enamasti tunduvad talle niisugused just vanemad, saavad nood sisendada lapsesse kerge vaevaga hoiakuid, mis on vastavuses tema sooga. Poisi identiteedi kujunemisel on väga oluline koht isal. Isa näitab talle ette mehelikud käitumismallid. Isa on esimene mees, kes hindab oma poja maskuliinsust, esimene mees, kellele poeg peab oma maskuliinsust tõestama, sest juba varases lapsepõlves poiss vajab isa kinnitust, et ta on just niisugune, nagu peab (Kimmel 1994, Poolamets jt 2000: 30). Lastest saadik inimesed peavad mingisugustele normidele vastama, tõestades sellega, et nad on kas poisid või tüdrukud.

Soo tajumine laste arusaamises ei seostu seksuaalsuse suundumusega. Kui laps tunneb, et ta on samapalju tüdruk kui poiss, siis on see minapildi kogemus, millel pole tegemist seksi, seksuaalse suundumuse ega täiskasvanueas toimuva paaritumisega. Sama arusaam on lapsel siis, kui ta tunneb, et ta oleks nagu valest soost. See on kogemus sellest, milline ollakse ja milline peaks olema. Pilkavate ja alandavate sõnade kasutamine tüdrukutest, kes soovib olla poiss ja poisist, kes soovib olla tüdruk kaasnevad sageli negatiivse hinnanguga. Selliste negatiivsete hinnangute andmine võib lõppeda traagiliselt. Kui asi päevakajaliseks muutub ning laps oma sooidentiteeti teadvustama hakkab, siis ei julge ta oma võimalikest tundmustest vanematele rääkida. Asjaliku teabe jagamine koolides ja kodudes vahendaks seda riski (Cacciatore 2008: 95, Almann 2000: 19).

Sotsiaalministeeriumi poolt läbi viidut uuring näitas, et Eesti ühiskonnas on teatud arusaam soorollidest ning uuringust tuli välja, et tüdrukute ja poiste kasvatamisel peetakse oluliseks erinevaid omadusi ja oskusi. Võib öelda, et poiste ja tüdrukute kasvatamisel juhindutakse endiselt üpris tugevalt traditsioonilistest soorollidest, mille kohaselt meeste puhul hinnatakse (ühiskondliku) eneseteostuse ja saavutuse väärtust ning stereotüpselt maskuliinseid, tehnika

ja autodega seotud oskusi. Naiste puhul aga hinnatakse oma välimuse, pere ja kodu eest hoolitsemist (Vainu jt 2010).

Negatiivse hinnanguga jutte kuuldes ja aimates ette sõprade ja perekonna ironiseerimist, salgavad väga paljud noored pigem maha oma tõelise mina, kui et taluvad häbi (Cacciatore 2008: 95). Juba väikeste poiside keeles ning mängudes hierarhilistel suhetel on tihtipeale homofobne vorm, kus solvanguks valitud sõnal „pede“ võib olla mitte seksuaalne vaid iseloomulik joon nagu „argpüks“, „tüdruk“. Kui poisi tihti kiusatakse selle sõnaga, siis see tekitab temas kahtlusi oma seksuaalses ja soolises identiteedis, mida ta hakkab alla suruma ning eitama kaasaratud välise ja sisemise agressiooniga (Kon 2010).

Kon (2004a) annab ülevaate sellest, et paljud psühholoogilised testid näitavad, et homoseksuaalsed mehed näevad feminiinsemaid välja kui heteroseksuaalid ning biseksuaalid asuvad keskel. Kuid see erinevus on seotud vanusega. Kui täiskasvanute käest küsiti, et kas nendele meeldis nukkudega mängida, naiste riideid selga panna, tikkida, mängida pigem tüdrukutega jne, siis erinevus homo- ja heteroseksuaalse gruppide piiride vahel oli hiigelsuur. Aga vanusega need feminiseerumise märgid vähenevad või hoopis kaovad. See toimub sellepärast, et naiselik poiss on see, kelle üle irvitakse ning see sunnib poisid neid jooni kõrvaldama. Enamik poisid saavad selle ülesandega hakkama. Nendel, kellel on esialgselt rohkem feminiinseid jooni on väga raske seda teha ning defeminiseerimise protsess venib, mis põhjustab kahtlusi oma maskuliinsusest. Need poisid tunnevad ennast paremini naiste kollektiivis ning samal ajal tunnevad huvi mehelikkuse vastu, mis on nende jaoks nagu saavutamatu mudel. Edaspidi valivad ühed poisid suhtlemise jaoks endale kas tugevamaid, füüsiliselt hästi arenenuid ning maskuliinseid mehi, kellega suhtlemine toob mehelikkust lähemale. Teised valivad suhtlemise jaoks hoopis nooremaid, nõrgemaid ja õrnemaid mehi, kelle seast nad tunnevad ennast kindlamalt ja maskuliinsemalt, kui enda eakaaslaste seast (ibid.).

Eesti ühiskonnas eksisteerib heteronormatiivsus, mis omakorda mõjutab soolise identiteedi kujunemist, kuna on olemas teatud arusaam sellest, millised peavad olema õiged tüdrukud ja õiged poisid. Lapsevanemad koos oma kasvatusel annavad edasi ka omad hoiakuid. Juhul kui poiss ei vasta teatud ootustele ja normidele, siis teda võivad tüdrukuks peeta, mis

omakorda alandab poissi ning seoses sellega ta võib oma tundeid alla suruda ja eitada neid kas sisemise või välise agresiooniga.

Paljud soolised stereotüübid, mis on sotsialiseerumise käigus kinnistunud, ilmnevad just suhtumises seksuaalsusesse ning vene sotsioloog Natalija Lovtsova (2002) leiab, et heteronormatiivses ühiskonnas on heteroseksuaalsusel privilegeritud staatus ühiskonnas, kui homoseksuaalsusel. Järgnev alapeatükk jutustab sellest kuidas aja jooksul on need homoseksuaalsuse käsitletud muutunud.

HOMOSEKSUAALSUSE KÄSITLUSED

Kahekümnenenda sajandi teise poole kõige mõjuvamaks teooriaks homoseksuaalsusest ja üleüldse seksuaalsusest võib nimetada Freudi teooriat. Freud tõi esile, et psühhoanalüüsi vaatenurgast selline ainulaadne huvi vastassoo inimeste vastu ei ole iseeneslik fakt, vaid probleem, mis vajab uurimist, samamoodi nagu omasooarmastus. Freudi järgi on kõik inimesed algusest peale biseksuaalsed ning lõplik homo- ja heteroseksuaalsuse orientatsioon sõltub ainult individuaalsest arengust kasvatamise ja keskkonna mõjul (Freud 1989). Kon (2004a) märkab, et Freudi teooria seksuaalsusest on kohati vastuolu tekitav, kuna ühest küljest ta räägib homoerootilisusest kui universaalsest psühhoanalüüsi staadiumist, mille läbides indiviid ei lähe sellesse tagasi ning teisest küljest räägib latentsest homoseksuaalsusest, mis ei ole mingite vanuse raamidega piiritletud ning võib avalduda mis iganes hetkel.

Kon (2003) leiab, et erinevalt klassikalisest psühhoanalüüsist, mille eesmärgiks, vaatamata variatiivsusele, oli ikkagi patsientide seksuaalse orientatsiooni muutmine heteroseksuaalse orientatsiooni vastu või nende elu kohanemine vaenulikus ühiskonnas, siis dünaamilise psühhoteraapia lähtekohaks on see, et oma seksuaalse orientatsiooni teadvustamine on vaja geidele mitte selle jaoks, et vältida või loobuda sellest vaid, et üle saada sellega kaasnevatest häbitunnetest, depressioonist, süütunnetest ja häiretunnetest (ibid.).

Mida rohkem inimesed reisisid ümber maailma, seda kindlam oli veendumus, et samasoolised vahekorrad eksisteerivad igalpool. Detailne samasoolise armastuse kirjeldamine sunnis

mõtlemata ning pakkus huvi. Homoseksuaalseid suhteid kirjeldati erinevates teoreetilistes kontekstides erinevalt: kui seksuaalse suhete vorm religioosses väljavalituses, kui individid vahetab oma soo jumalatega suhtlemise jaoks; kui üks elementidest seksuaalelus; abielu evolutsiooni kontekstis ning moraalses kujunemises; seoses mehelikke rituaalidega, kui poissi pühendatakse mehe maailmasse (Kon 2003).

Weeks (2009) kirjutab sellest, et homoliikumine oli esmajärjekorras uue identiteedi maksmapanek. Selle otseseks sümboliks oli vanade enesekirjelduseks üldkasutatavate halvustava varjundiga väljendite “queer”, “faggot”, “poufter” inglise keelt rääkivates maades ja sarnaste terminite muudes keeltes, kiire hülgamine, eelistades uut universaalset tähistajat “gay”. “Gay is good”(gei on hea), “gay pride” (gei uhkus), “gay power”(gei võim), “gay is just as good as (or better than) straight” (Gei on niisama hea (parem kui) hetero) olid hüüdlauseid, mis tähistasid uut enesekindlust meie värskest kinnitust saanud seksuaalsusele rajatud personaalse ja ühise identiteedi tähtsuse rõhutamisel (ibid.).

Rohkem kui sajandi vältel olid homoseksuaalsete kalduvustega mehed ja naised piinarikkalt oma enesetaju ümber oma seksuaalsete ja emotsionaalsete vajaduste ja ihade üles ehitanud, kuid hoolimata võrgustike, sõprussuhete ja sotsiaalsete abivahendite olemasolust oli see olnud põhioluliselt individuaalne võitlus, mida tähistas ka omajagu enesevihkamist – mida homoliikumise eestvedajad hakkasid kutsuma eneserõhumiseks – ning hirmu seaduste ja sotsiaalse põlu alla sattumise ees (Weeks 2009).

Ühine arusaam seksuaalsest rõhumisest hoidis inimesi koos, aga tegelikult oli terve hulk erinevaid seksuaalseid vajadusi ja soove, erinevate sotsiaalsete, kultuuriliste ja poliitiliste taustade ja asukohtadega. Probleemiks oli see, et uus geide eneseteadvus osaliselt varjas, osaliselt ergutas seda erinevate võimaluste plahvatuslikku segu. Üsna pea sai selgeks, et ei olnud olemas sellist asja nagu üksainus gei identiteet. Selle asemel toimus uute identiteetide dünaamiline plahvatus. Lesbid ei tahtnud algusest peale oma võitlust allutada gei meeste vajadustele ja kirgedele. Kõrvalsaadusena tekkis terve spekter muid identiteedipositsioone – biseksuaalide, transseksuaalide, sadomasohhistide, butch ja femme geide jt (Weeks 2009).

Võrreldes mehi ja naisi gei subkultuuride kontekstis võib öelda, et mehed gei-subkultuuris on paremini organiseeritud kui lesbid väljaspool naiste liikumist. Meeste homoseksuaalsus pöörab rohkem tähelepanu kui lesbilisus ning geid on nagu “tähtsamad” kui lesbid. Sageli käsitletakse, et lesbide huvid kattuvad gei huvidega (Giddens 1994).

Ülalmainitule toetudes võib järeldada, et homoseksuaalsuse käsitlused on aja jooksul muutunud ning suhtumine homoseksuaalsusesse on seotud ajaga ja kultuuriga, kus individ asub. On märgata positiivseid muutusi, millele viidab see, et enam ei ole meie ühiskonnas püüdlusi seksuaalset sätumust meditsiiniliselt muuta, siiski võib järeldada, et homoseksuaalsus on pidev võitlus millegiga nt ühiskonna suhtumisega ja seadustega. Suuremas osas see on seotud ka heteronormatiivsusega ja hegemoonilise maskuliinsusega, kus on normiks vastassoo inimeste suhted ja abielu ning geiks olemine on midagi sellist, mis ei kuulu maskuliinsuse alla ja pigem on feminiinsuse iselomujoontega.

MASKULIINSUS, MEHE DOMINEERIMINE JA HETERONORMATIIVSUS

Heteronormatiivses ühiskonnas seostatakse seksuaalsut tihtipeale maskuliinsusega ehk on teatud normid mehelikkuse jaoks ning iga mees peab neid norme meeles pidama, kuna see on tõestuseks sellele, et ta on tõeline mees.

Massiteadvuse kõige problemaatilisemaks komponendiks on hegemoonilise maskuliinsuse fenomen. Sellel ideoloogial on sügavad bioevolutsioonilised juured. Poistel on väga raske oma maskuliinse identiteedi kujundada ilma maskuliinse ideoloogiale toetamata ning samal ajal see ideoloogia võib olla sotsiaalselt ja psüühiliselt väga kahjulik (Kon 2009).

Conneli järgi (2012) maskuliinsus ei ole sama mis meheks olemine. Rääkida maskuliinsusest tähendab rääkida sugudevahelistest suhetest. Kimmel (1994), rääkides maskuliinsusest märkab, et ühiskonna mõistes see on midagi sellist, mis on meestega kaasa sündinud, see on transtsendentne materiaalne vara, mida iga mees peaks maailmas üles näitama. Kimmeli järgi see on pidevalt muutuv väärtuste hulk, mida me konstrueerime läbi suhete iseendaga, üksteisega ning meie maailmaga. Maskuliinsus ei ole sisemise olemuse väljendus, see on sotsiaalselt konstrueeritud (ibid.). See on konkreetsest ajaloolisest ja kultuurilisest kontekstist

väljakasvanud norm, mida ühiskond teatud ajahetkel enim väärtustab ning mis tagab kõige kõrgema staatuse ühiskonnas. Siingi pole tegu vankumatu absoluudiga, vaid ideaaliga, mis on ajas muutuv, sest meie ideaalid peegeldavad meie ajastu ühiskondlikke norme (Põldsaar 2010). Nendele ideaalidele mittevastamine võib tekitada hirmutundeid.

Bourdieu (2005) kirjutab ka hirmust ning sellest, et meestel on vaja tunnustust teiste meeste käest. Sümbolne domineerimine või vägivald tähendab seda, et domineeritu – erandiks on siin erinevad mässuliikumised, mille tagajärjel taju- ja hindamiskategooriad ümber pööratakse – kaldub endale rakendama domineerija arusaamu, ja seda esmajoones saatuse efekti kaudu, mille loovad häbimärgistav kategoriseerimine ning reaalsed või potentsiaalsed solvangud; seega võtab domineeritu vastutahteliselt omaks ja hakkab enesele rakendama otseseid tajukategooriaid ning elab häbi tundes oma seksuaalelu, mis domineerivate kategooriate järgi on tema enesemääratlemise lähtekohaks, kuid samal ajal teda ajavad lõhki kaks vastandlikku tunnet – hirm märkamise või paljastamise ees ja soov ära teenida teiste homoseksuaalide tunnustust (Bourdieu 2005: 149-150). Sellistes hirmutunnetes elamine tekitab ebamugavust ja pingelisi tundeid elus.

On olemas mehelikkuse teatud definitsioon, mis on standardiseeritud vastavalt millele toimub kõikide mehelikkuse vormide hindamine. Sotsioloog Erving Goffman (1963 viidab Kimmel 1994 kaudu) kirjutas, et Ameerikas on ainult üks täiuslik mees, kes ei häbene ennast – noor, abielus, valge kodanik, heteroseksuaal Põhjast, protestant, isa, kes on kolledži haridusega, tööga täielikult hõivatud, heas vormis, tugev ja pikk, kellel on hiljuti olnud sportlikud saavutused. Goffman arvab, et iga mees tahaks olla just selline ning kõik kes ei vasta kas või ühele ülalnimetatud kriteeriumile, arvatavasti, mõtlevad, et nad on halvimid, ei ole väärilised, ei ole täiuslikud. Sellist maskuliinsust võib hegemooniliseks nimetada, maskuliinsuse näidismudel, mis on muutunud psühholoogiliste hinnangute standardiks; mudelit kasutatakse ka sotsioloogilistes uuringutes ning käsiraamatutes, mis on suunatud sellele, et õpetada noori kuidas olla “tõeline mees”. Selline hegemoonilise maskuliinsuse defineerimine esitab meest võimul, võimuga ning võimelist meest; see on meeste võim, mis on teiste meeste võimu üle ning näitab võimu naiste üle (Kimmel 1994).

Hegemoonilise maskuliinsuse norme on kirjeldanud Hollstein (1997) läbi järgmiste stereotüüpsete ettekujutuste:

- mehelikkust näitab ja meheks olemist kinnitab võim, võitlus ja kontroll;
- mehe töö ja karjäär on kõige tähtsamad mehelikkuse mõõdupuud;
- mehe enesemääratlus ja õnn peitub töösaavutustes ja edukas karjääris;
- mees ei näita emotsioone ja tundeid, sest see on märk feminiinsusest;
- haavatavus demonstreerib nõrkust ja nõrgana (naiselikuna) näimist tuleb vältida;
- mees ei otsi abi ja toetust – see näitab (naiselikku) nõrkust;
- lähedased intiimsed sõprussuhted teiste meestega on ohtlikud, ei sobi võistluslikkusega ja võivad tekitada kahtlustusi, et mees on homoseksuaal;
- ratsionaalne mõtlemine peab kontrollima naiselikkuse hirmu;
- mees allutab naise domineerimise ja võimu abil ja kui see ei aita, siis vägivallaga;
- seksuaalsus on esmane vahend, mis tõestab mehe maskuliinsust (ibid.).

Selline hegemooniline mehelikkus ei ole enamikule meestest kättesaadav ning toimib seega malakana, millega mehi ohjes hoitakse. Ei ole „tõelisele” mehele hullemat süüdistust kui see, et ta ei ole piisavalt mehelik, et ta ei teeni „mehe palka” või et tal ei ole õige mehe rammu (Põldsaar 2010). Mehed on teiste meeste pideva pilgu all. Just nimelt teised mehed hindavad, jälgivad ning otsustavad, kas sa oled tõeline mees või ei ole. Mehed kogu aeg püüavad tõestada oma maskuliinsust, saada tunnustust teiste meeste käest – see on ka üks seksismi tulemuse osa, üks peamistest seksismi iseloomujoontest. Naised on meeste teadvuses nii madalal kohal sotsiaalsel redelil ning on mõttetu nende käest tunnustuse saamine. Mehed kasutavad naisi ainult valuutana oma maskuliinsuse skaala tõstmise jaoks (Kimmel 1994).

Ka mittehegemoonilisi mehelikkusi ei tohiks üldistada. Eeldus, et kõik geimehed vastavad ühele stereotüübile, eitab nende inimlikku individuaalsust ja peegeldab teatavat ühiskondlikku kaitsepositsiooni. Geimehed on välimuselt väga erinevad nagu kõik teisedki ja nad liiguvad

erinevates ühiskondlikes kontekstides näiteks õpetajate, hambaarstide ja teiste töötajatena, mitte ainult moedisainerite, juuksurite ja floristidena, nagu stereotüüp näeb ette. Geid ei kogune ainult gei baarides ning ühiskond puutub nendega iga päev kokku (Põldsaar 2010). Selliste stereotüüpide tekkimine on seotud ühiskonna teatud suhtumisega, mis tihti vaatab gei mehi nagu mitte „päris mehi“, kellele omistatakse tihti femiinsemaid omadusi ning seostatakse pigem naistega.

Homoseksuaalseid mehi tajutakse kui „läbikukkunud mehi“, kes on ühelt poolt kiimalised ja teisalt jällegi nagu naised ning seega reetnud mõnes mõttes meessoos ega kuulu „tõeliste“ meeste hulka. Hegemoonilise maskuliinsuse sooideoloogia osana ei seosta mehi nende emotsionaalse tasanditega. Meestele pole tunded omased. Emotsioone omistatakse naistele (Veske 2010).

Naiseks või tüdrukus pidamise hirm tekib väga varakult juba poisid hakkavad kartma, et neid keegi nimetab tüdrukus. Paljud mehed lämmatavad endas kõike seda, mida nad peavad naiselikuks. Vägivallavõim ei ole harva üheks maskuliinsuse iseloomujoonteks peetud. Valitseb arusaam, et mehed on agressiivsed, otsivad seiklusi ja aktsepteerivad probleemide lahendamisel vägivalda. See on pigem valmisolek võitluseks (Kimmel 1994, Poolamets jt 2000).

Mehed pingutavad, et säilitada mehelikkust kõikides asjades, mida nad teevad: mida kannavad, kuidas räägivad, kuidas käivad, mida söövad. Igas žestis, igas liigutuses on kodeeritud sooline keel. Kempe (1994) küsis oma tudengite käest, et kuidas nad aru saaksid, et inimene on homoseksuaal? Tudengid andsid vastuseid, mis kirjeldasid kindla stereotüüpse feminiinse käitumuse – räägib teatud viisil, räägib teatud viisil, liiga emotsionaalsed jne. Seega homofoobia on hirm, et meest peetakse geiks, mitte nagu tõelist meest. See innustab mehi kogu aeg esile tooma oma maskuliinsust (ibid.). Seega võib järeldada, et homofoobia ja negatiivne suhtumine on seotud ka oma maskuliinsuse näitamisega ning kaitsepositsiooniga ühiskonna eest ning juhul, kui sa ei väljenda oma negatiivset suhtumist, siis sind võivad peeta homoseksuaaliks.

Naiste ja geide allasurumine aitab meestel veel kord näidata oma maskuliinsust. Kui naised võtavad enda peale vastutusi, mis on seotud tööga, majaga ning perega, siis nad on ähvarduseks meeste maskuliinsusele seega kõik ülalnimetatud õigused eiratakse meeste poolt (Kimmel 1994). Seega heteronormatiivsus on mõjutatud ka maskuliinsuse arusaamist. Mehed peavad terve oma elu vältel näitama teistele, et nad on tõelised mehed, kellel on naine, kellel ei ole femiinsemaid jooni ning nad ei ole geid, kuna viimane viidab ka feminiseerumise väljendustele, mis omakorda viib homofobia tekkimisele.

HETERONORMATIIVSUS, HOMOFOOBIA JA HETEROSEKSISM

George Weinberg (1972) leiutas “homofobia” termini ja kirjutas sellest oma raamatus “Society and the Healthy Homosexual. Ta kasutas terminit, et kirjeldada hirmu, mis tunnevad heteroseksuaalid, kes asuvad homoseksuaalide kõrval ning, et kirjeldada homoseksuaalide enesevihkamist oma seksuaalse orientatsiooni pärast. Kahekümne aasta pärast tekkis kirjandus, mis hakkas uurima ja kritiseerima termini kasutamist. Termin tavaline kasutamine on laienenud ning mahutab enda sisse teiste geide ja lesbide tüüpi suhteid.

Homofobia on midagi rohkemat, kui irratsionaalne hirm homoseksuaalide ees, midagi rohkemat, kui geiks pidamine. Homofobia kujutab endast hirmu selle ees, et ühed mehed paljastavad teisi, hakkavad mõtlema, et nendel paljastanutel ei ole maskuliinsust, mehelikkust ning näitavad seda kõikidele. Tõeline hirm seisneb selles, et need mehed ei karda naisi vaid kardavad olla paljastatud või häbistatud teiste meeste ees. Hirm sunnib häbenema ning mehed häbenevad kartma. Häbenemine viib vaikimisele ning see vaikimine sunnib mõtlema meie kultuuris nii, et kõik meie kiidame heaks seda, mida tehakse naistega, vähemustega, lesbidega ja geidega (Kimmel 1994, Kimmel 1996).

Erialakirjanduses on termin „homofobia“ nüüdseks asendatud terminiga „heteroseksism“. Erinevalt homofobia terminist, mis peamiselt baseerub eelarvamustel geide ja lesbide vastu, termin heteroseksism hõlmab kõiki eelarvamusi, mis on seotud mitte heteroseksuaalidega (Clarke jt 2010). Ameerika sotsiaalpsühholoog Gregory M. Herek määratleb kui „ideoloogilist süsteemi, mis eitab, alandab ja stigmatiseerib igasuguse mitte-heteroseksuaalse käitumise, identiteedi, suhete või kogukondade vormid“ (Herek 1994: 320 viidatud Kon 2004 kaudu).

Igor Kon (2004) märkab, et „leebem“ heteroseksism ei eita seksuaalsuse alternatiivseid vorme, vaid peab neid perifeerseteks variatsioonideks või kõrvalekaldumisteks eeldatavast heteroseksuaalsest „normist“. Heteroseksismil on mitte ainuüksi sotsiaalseid, vaid ka psühholoogilisi funktsioone. See aitab kaasa isikliku seksuaalse kogemuse retrospektiivsele ülesehitamisele ja õigustamisele, enesest lugupidamise, aga ka grupi väärtushinnangute ja oma grupi ühtsuse alalhoidmisele välisvaenlase palge ees (head, õiged „meie“ halbade, ebaõigete „nende“ vastu). Mõnede teismeliste jaoks on geide „jahtimises“ osalemine midagi täiskasvanuks saamise rituaali taolist, vahendiks, tõstmaks enese autoriteeti grupis ja ületamiseks omaenese latentset homoseksuaalsust. Kõige ägedamad homofobid on sageli mehed, kellel on, mida varjata ja/või keda kahtlustatakse homoseksuaalsuses. Äärmuslikel juhtudel meenutab see tõepoolest foobiat ja nõuab psühhiaatrilist sekkumist (Kon 2004).

Jouni Kempe (2001) jaotab heteroseksismi psühholoogiliseks ja kultuuriliseks heteroseksismiks. Kultuuriline heteroseksism avaldub näiteks selles, et koolis, seadusandluses ja meedias räägitakse heteroseksuaalsusest nagu ainsas inimeste suhete mudelist. Teistest inimeste suhete mudelitest üldse ei räägita või pannakse need mudelid suure küsimärgi alla. Psühholoogilisest heteroseksismist Jouni Kempe räägib nagu inimese isiklikust hirmust või vihkamisest, mis on suunatud homoseksuaalsete ja biseksuaalsete inimeste vastu. Seda võib ka homofobiaks nimetada. Seega homoseksuaalidel on suurem oht muutuda vägivalda ohvriks ning see vägivald on suunatud pigem mitte homo- või biseksuaalide vastu vaid nende meeste vastu, kes ei käitu vastavalt heteronormatiivsuse normidele. Vägivald võib olla suunatud ka iseenda vastu, kui inimene ei aktsepteeri oma homoseksuaalsust. Hirm võib väljenduda ka vaikimises või näiteks küsimuse vältimises (ibid.).

Kui mees heteronormatiivses ühiskonnas käitub liiga „naiselikult“ või avalikult näitab oma tundeid teise mehe vastu (näiteks kallistab meest), siis teda võivad nimetada geiks. Samas ka homoseksuaalset kiindumust peetakse feminiinseks. Homofobia on katsumus sellist kiindumust alla suruda ning seega garanteerida, et mitte keegi ja mitte kunagi ei pea meest homoseksuaaliks. Mõnedel korral on homofobne põgenemine intiimsetest suhetest teiste meestega tähendab iseenda sees homoseksuaalsuse alla surumine (Kimmel 1994).

Heteroseksism takistab meestel oma tundeid vabalt väljendada. Kõige kriitilisemas olukorras on noored geid, kelle seksuaalne identiteet alles kujuneb. Nendel võib olla raske oma homoseksuaalsust aktsepteerida (Kempe 2001, Mayock jt 2009).

Hoolimata sellest, et homoseksuaalsust ei käsitleta juba aastakümneid kui patoloogiat, stigmatiseeritakse homoseksuaale ühiskonnas jätkuvalt. See, et Eesti ühiskond põhineb endiselt tugevalt heteronormatiivsetel väärtustel, mis marginaliseerivad seksuaalvähemusi, võib olla üheks põhjuseks, miks paljud homoseksuaalid end pigem heteroseksuaalsena identifitseerivad. Põhjuseks võib olla näiteks ühiskondlikult tajutud nõue luua normperekond (mees ja naine) või hirm töökaotuse ees (Rammus 2012). Heteroseksuaalide vaated on tihti peale stereotüüpsed ning geid ja lesbid on sunnitud kogema nende seksuaalsest orientatsioonist tingitud diskrimineerimist. Selline irratsionaalne viha ning homofobne käitumine on valdavalt tingitud teadmatusest ning info puudusest (Kalde 2005).

Samamoodi teadmatus ja informatsiooni puuduse tõttu inimesed võivad suhtuda negatiivselt LGBT inimestesse või arvata, et LGBT inimesed on psüühiliselt või vaimselt haiged, vaatamata faktile, et MTO on 1992. aastal eemaldas homoseksuaalsust psüühiliste haiguste nimekirjast. Negatiivse suhtumise taga võib seista heteroseksism (Jung ja Smith 1993: 13) ehk seksuaalse orientatsiooni alusel esineva diskriminatsiooni argumenteeritud süsteem ja/või homofobia (Umansky ja Plott 2005: 424) ehk irratsionaalne hirm ja viha, mis on suunatud samast soost armastatavate inimeste vastu. See omakorda võib viia verbaalse, füüsilise jt vägivalda liikide väljendamise juurde (Jeness ja Richmann 2002). Teisisõnu geid võivad puutuda kokku diskrimineerimisega ja ebavõrdse kohtlemisega, mis omakorda mõjutab „kapist väljatulemist“. Järgnev peatükk jutustab sellest, kuidas homoseksuaalsed inimesed puutuvad diskrimineerimisega kokku ning kirjeldatud „kapist väljatulemine“.

DISKRIMINEERIMINE, „KAPIS OLEMINE“ JA „COMING OUT“

Teadlased on üldiselt ühel meelel, et antihomoseksuaalne diskrimineerimine võib väljenduda kolmel tasemel (Onken 1998):

- individuaalsel tasemel ehk isiku psüühika tasemel;
- institutsionaalsel tasemel, mis väljendub õiguseloomise kaudu;

- ja struktuuraasel või kultuurilisel tasemel, sotsiaalsed väärtused, moraalsed koodid jt kaasa arvatud.

O'Brien (2001) sidus need tasemed vastavate teoreetiliste lähenemiste ja terminitega: individuaalne tase on seotud homofoobiaga. Kultuuriline tase on seotud heteronormatiivsusega. Näiteks võib tuua seda, et vaatamata sellele, et televisioonis kasvab selliste programmide hulk, kus kajastatakse LGBT elukäiku, siiski heteroseksuaalsus on üks ja ainus "õige" viis omada intiimset ja seksuaalset suhet. Heteronormatiivsus kui dominantne diskursus lääne ühiskonnas rõhutab heteroseksuaalsuse ja traditsiooniliste perede vormide "õigsust", samal ajal mõistates homoseksuaalsust hukka. Institutsionaalne tase on seotud heteroseksismiga. Heteroseksism seob isiku vastu suunatud diskrimineerimist kultuurilise diskursusega ja see seos väljendub seadustes, religioonis, perekondlikes ja majanduslikes suhetes (O'Brien 2001). Sellest võib järeldada, et vaatamata tolerantsuse kasvule, siiski jääb heteronormatiivsus üldiseks normiks ning võrreldes sellega homoseksuaalsus kõrvalekaldeks.

Iga end homoseksuaalsena teadvustanud inimene peab otsustama, kas ja millal avada oma seksuaalne suundumus teistele. Varjamisega kaasneb pidev häiretunne, mis surub maha eneseväljendust ja individuaalsust. Ausus enese ja teiste suhtes võimaldab homoseksuaalil end täielikult realiseerida. Varjatud homoseksuaalid ei tunnista isegi endale oma homoseksuaalsust. Avalikud homoseksuaalid väljendavad oma tundeid ning tavaliselt peavad nad oma elus üheks kõige soodsamaks etappi, mis viib samasoolise seksuaalhuvi teadvustamisest iseendale kuni homoseksuaalsusele avaldamiseni heteroseksuaalsetele inimestele (Poolamets jt 2000: 78).

Mis puudutab homoseksuaalse identiteedi teadvustamist, soolise identiteedi ja eluviisi, siis need kahtlustamata nõuavad valikut ja individuaalset enesemääratlemist. Kui inimene oskab oma identiteedi ja positsiooni kindlalt määratleda, annab see talle julgust ja enesekindlust. Ei ole ei ühtset homoseksuaalset isikut ega üldist eluviisi, mis puudutab kõiki (Kon 2004a, Käbin 2010).

Uuring, mis oli läbi viidud Iirimaal GLEN (Gay and Lesbian Equality Network) organisatsiooni tellimusel näitas, et kõige levinum iga, millal noored oma homo- või

biseksuaalsest orientatsioonist aru saavad on 12 aastat ning alles 5-7 aasta pärast nad räägivad teistele oma seksuaalsest orientatsioonist. Periood oma seksuaalse orientatsiooni teadvustamisest kuni seksuaalse orientatsiooni avalikustamiseni on teismeliste jaoks eriti pingeline ning stressirohke aeg ning sellel ajal teismelised eriti allutatud depressioonile, enesevigastamisele ning suitsidaalsele käitumisele (Mayock jt 2009, Kempe 2001, Poolamets jt 2000: 79). Enesetapud on väga suur probleem teismeliste homoseksuaalide seas üle maailma. Suitsidaalne käitumine ning enesetappude katsumused on noortel homoseksuaalidel märksa suuremad kui nende heteroseksuaalsetel eakaaslastel (Kon 2010). Kõige haavatum iga, millal toimuvad esimesed enesetapu katsed, on 17,5 aastasel (Mayock jt 2009).

Oma seksuaalsuse avanemine on paljude teismeliste jaoks väga valulik. Ta ei julge oma elu elada ning see sunnib teda kurameerima nendega, keda ta ei saa armastada ning armastama neid, kellega ta ei saa kurameerida. Sellega tekitatud häbelikkus veelgi süvendab suhtlemisraskuseid. Noorte geide saatus on palju traagilisem kui teiste vähemuse esindajatel (rassi-, rahvus- või kultuurivähemustel). Kui nt vene, gruusia või „kellelgi teisel vähemustest“ lapsel on raskused, kes on oma aktsendi, nahavärvi või millegi muu pärast kannatab kiusamise all, siis ta saab minna oma vanemate juurde (kellel on sama stigma), rääkida nendega ning saada abi või lohutust. Väike gei või lesbi ei saa oma vanematele avaneda, kellel on tihtipeale samad eelarvamused nagu klassikaaslastel. Ta tunneb ennast üksinda (Kon 2004a, 2010). Sellest võib järeldada, et ühiskonna heteronormatiivsus sunnib inimesi teist elu elada, valetades nii endale kui ka teistele ning põgenedes oma tegelikest huvidest ja vajadustest.

Oma abituses võivad mõned lesbid ja geid tunda, et nad on sunnitud valima hetero/homoseksuaalse kaksikelu ja avaliku väljatulemise vahel. Väljatulemisprotsessi mõjutab hulk muutujaid: sugu, etniline kuuluvus, keskkond (linn versus maa), kaasaegse ühiskonna väärtushinnangud ja suhtumine, individuaalsed aspektid ja füüsilised võimed (Ühiskonna suhtumine 2009).

Bourdieu (2005) kirjeldab, miks paljud homoseksuaalid eelistavad kapist välja tulemisele enesevarjamist. Sümbolse domineerimise erivorm, mille all kannatavad homoseksuaalid ja mis erinevalt nahavärvist või naissukku kuulmisest võib olla varjatud (või afišeeritud),

rakendub kollektiivsete kategoriseerimisaktide kaudu, mis loovad negatiivse sisuga tähenduslikke erinevusi ning seeläbi häbimärgistatud rühmi ja sotsiaalseid kategooriaid. Nagu ka mõne rassismi vormi puhul, on selle domineerimise aluseks avaliku, nähtava eksistentsi ehitamine. Rõhumine kui „nähtamatuks muutmine“ avaldub seaduse poolt tuntud ja tunnustatud olemasolu eitamise ning häbimärgistamisena, mis ilmneb eriti selgelt siis, kui liikumine hakkab nõudma enese nähtavaks saamist. Seega antakse homoseksuaalsetele inimestele justkui valik, kuid tegelikkuses kui nad liiga „nähtavateks“ muutuvad, siis kutsutakse neid selgelt üles „tagasihoidlikkusele“ või hoopis enese varjamisele, nagu nad varemgi olid sunnitud tegema. See on nimelt justkui valik, sest reaalsuses on võimatu, et inimene saab normaalset elu elada pidevalt mõeldes, millist tema lauset järjekordselt homoseksuaalsuse propageerimisena käsitletakse. Sellises keskkonnas on homoseksuaalset identiteeti suhteliselt keeruline igapäevaellu toimivalt integreerida (Bourdieu 2005, Käbin 2010).

“Kapis olemisel” tulevad erinevused meessoost ja naissoost inimeste vahel. Kotteri uurimuse tulemusena (2002) selgus, et uuritavate seksuaalne orientatsioon on jäänud varjatuks oma perekonna eest suuremal osal juhtudest. Uuringus osalenud naised on märksa avatumad kui mehed. See võib olla põhjustatud seoses ühiskonna rolli jaotustega (mehelikkus vs naiselikkus; maskuliinsus vs feminism). Naised on „harjunud“ oma emotsioone näidata. Meestele aga see „ei ole lubatud“. Heteroseksuaalsed sõbrad on üldjuhul teadlikud oma gei, lesbi ja biseksuaalsete sõprade seksuaalsest orientatsioonist. Naised on oma heteroseksuaalsete sõprade suhtes avatumad: ainult viiel protsendil juhtudest nende sõbrad ei tea nende sättumust. Sellest tuleneb ka emigreerumise kaalumise Eestist. Tänu suhteliselt suuremale diskrimineerimismäärale on loomulik, et mehed kaaluvad emigreerumist sagedamini kui naised: vastavalt 55% ja 44% protsenti vastanutest. On samuti kerge mõista, miks ainult pooled neist naistest ja 58% meestest suhtuvad diskrimineerimisse seksuaalse orientatsiooni tõttu kui võtmetegurisse emigreerumise kaalumisel. Tagakiusamise puhul ei ole erinevusi nais- ja mees-, homo- ja biseksuaalsete uurimise all olevate isikute vahel. Ainult geimehi rünnatakse suhteliselt rohkem kui meesbiseksuaale. Geid ja biseksuaalsed mehed varjavad oma seksuaalset orientatsiooni avalikkuse ja võõraste eest märksa enam kui lesbid ja biseksuaalsed naised. Meessoost inimesed varjavad või hoiduvad oma seksuaalsest orientatsioonist rääkimisest tööl palju sagedamini kui naised seda teevad. Oma töökohal on

naised oma sättumuse koha pealt kaks korda enam avatumad kui geimehed. Enamus ajateenijaist või sõjalises organisatsioonis töötajaist (71-98%) või usuorganisatsiooni kuulujaist (49-94%) on „kapis“ (ibid.).

Piret Kütti (2011) poolt uuritud gei meeste emade narratiividest tuleb välja, et pojad avalikustavad oma seksuaalset identiteeti siis, kui nad on piisavalt julgust kogunud antud teemal rääkimiseks ning valitud hetk paistab olevat sobiv ja soodne nende jaoks. Emade arvamuse kujundamisel mängib olulist rolli ümbritsev keskkond, nii enda lähedane sotsiaalne võrgustik kui ka teadlikkus ühiskonnas levinud homoseksuaalsusega seotud stereotüüpide ja eelarvamuste kohta. Selgus, et kõige raskemaks emotsiooniks emade jaoks seoses poja kapist väljatulekuga oli valu ja pettumus, mida valmistab emadele teadmine, et neist ei saa nüüd poja kaudu vanaema (ibid.). Sellest tuleb välja, et pojad avalikustavad emadele oma seksuaalset orientatsiooni peale identiteedi enesemääratlemise, siis kui identiteet on enda jaoks juba selge ja aktsepteeritud.

Kui identiteet on avalikustatud, üritatakse üldjuhul oma eneseteadvust kuidagi ühiskonnas rakendada – on selleks väljundiks näiteks aktivism, demonstratsioonid, arutelud, ajaleheartiklid või netikommentarid (Käbin 2010). See näitab ka seda, et oluliseks peetakse ka oma huvidega rühmadesse kuulumist, mis on ka osa homoseksuaalse identiteedi kujunemisest.

HOMOSEKSUAALSE IDENTITEEDI KUJUNEMINE NING SEDA MÕJUTAVAD FAKTORID

Homoseksuaalsus pakub pea igale poisile mingil hetkel mõtlemisainet. Homoseksuaalsuse ja biseksuaalsuse esinemise kohta on vastukäivad andmeid. Nii üht kui teist on raske määratleda või selle kohta ühemõtteliselt küsida ning inimeste seksuaalne suundumus on keeruline teema (Cacciatore ja Koiso-Kanttila 2009: 188).

Identiteedi loomise protsess algab sellest, et kõigepealt leiab keegi, et tema enese ja maailmanägemus ei kattu ühiskondliku vaatega, seejärel mõistab ta, et ühiskonnas valitsev arvamus temasuguste kohta pole mõistlikult põhjendatud. Küsimusele “millal teie saite teada,

et olete homoseksuaal” paljud geid ja lesbid esitavad küsimuse “millal teie saite teada oma heteroseksuaalsusest”, millele mitte ükski heteroseksuaal ei saa vastata. Need küsimused ei ole muidugi intellektuaalselt samaväärsed, kuna hetero- ja homoseksuaalsel identifitseerimisel on oluline erinevus. Kuna kogu laste soolise sotsialiseerumise protsessi eesmärk on suunatud heteroseksuaalsuse loomisele, mida peetakse soolise/seksuaalse aspekti vajalikuks, siis tavalised poisid ja tüdrukud ei mõtle oma seksuaalsest identiteedist ning ei pea seda paljastama teistele vaid võtavad selle juba valmistootes ning nagu midagi iseenesestmõistetavat, mis oli loodusega antud. Lapse oma seksuaalne identiteet muutub probleemiks lapse jaoks siis, kui temal on midagi valesti, näiteks, kui tema keha või käitumine ei vasta üldtunnustatud kujutlustele või soorollide ootustele, mis paneb mõtlema – kas see on tõeline poiss või tüdruk. Küsimused identiteedi kohta tekkivad siis, kui käitumine või väljanägemine mingil põhjusel teistele ei sobi või ei ole arusaadav (Poolamets jt 2000, Kon 2004a, Käbin 2010).

Puberteediajal tavaline huvi omasooliste sõprade keha vastu intensiivistub ning deversifitseerub (mitmekesisustub). Keskmise vanuse, millal geid hakkavad oma identiteedi teadvustama on 12 aastat. Ning kui heteroseksuaalse poisi jaoks sõbra keha on võrdluse-, imetlemise- või potentsiaalse ähvarduse objekt, siis noorel geil on kõike selle juurde lisandub ka erootiline tunne ning just see sunnib teda aru saama, et ta ei ole selline nagu teised. Geide ja lesbide homoseksuaalne identiteet on algusest peale ja alati problemaatiline. Nad ei „leia“ vaid „avanevad“, „tulevad välja“, „paljastavad“ oma seksuaalset identiteedi. Paljud teismelised seoses oma ebatavalisuse seksuaalse orientatsiooni avamisega tunnevad paanikat ning see muutub nende jaoks tragöödiaks. Püüdes need tunded alla suruda nad hakkavad tegutsema erinevalt nt esimesed aktiveerivad tüdrukutega suhtlemist; teised vastupidi, väldivad tüdrukutega suhtlemist kartes paljastamist; kolmandat „põgenevad“ igasugustest informatsioonist, mis võib nende homoseksuaalsust kinnitada; neljandat peidavad ennast viha seinaga ning distantseerub enda homoseksuaalsusest läbi naerdes omasuguseid välja; viiendat püüavad oma homoseksuaalsust alla suruda heteroseksuaalsete suhetega; kuuendat püüavad moraalsetest probleemidest põgeneda tarvitades alkoholi ja narkootikumeid (Kon 2004a, 2010; Mayock jt 2009).

Igor Koni järgi (2004a) on olemas vähemalt kolm vastust küsimusele „kuidas inimesest saab homoseksuaal“. Esiteks, homoseksuaalsus oli indiviidile antud nagu paratamatu saatus ning isiklik arenemine ainult avastab ja rakendab seda, mis oli loodusjõuga antud või lapsepõlves kujundatud; teiseks, homoseksuaalsus moodustub keskkonnaga ja haridusega – lapsepõlve murede mõju all, perekondlike tingimuste mõju all, nooruki patuteele panemine eakaaslaste või täiskasvanute poolt; kolmandaks, homoseksuaalsus on indiviidi enesearenemise tulemus, rohkemal või vähemal määral see on teadliku valiku tulemus, see ei ole saatus vaid enesemääratlemine. Kuigi need lähenemised tunduvad olema teineteist välistavad ikkagi igas lähenemises on osa tõest, sest seksuaalne orientatsioon on mitmemõõtmeline, selle aspektid ja komponendid moodustuvad eri aegadel ja sõltuvalt erinevatest tingimustest. Iseeneslik või tahtmatu erootiline tung omasooliste inimeste vastu võib olla kaasasündinud ning avalduma juba varases lapsepõlves. Terviklik seksuaalne stsenaarium kujuneb kasvatamise ja keskkonna mõju all ning aktiivsel suhtlemisel teiste inimestega (ibid.).

Igor Kon (2004a) eristab kolm etappi homoseksuaalse identiteedi kujunemisel: 1) esimesest teadlikust erootilisest huvist omasoolise inimese vastu kuni esimese enda homoseksuaalsuse kahtluseni; 2) esimesest kahtlusest oma homoseksuaalsusest kuni esimese homoseksuaalse kontaktini; 3) esimesest homoseksuaalsest kontaktist kuni enda homoseksuaalsuse veendumuseni, millele järgneb teatud elustiili väljatöötamine (ibid.).

Selles protsessis võib neli sündmust eristada: 1) esimesed omasoolised kiindumused; 2) enesemääratlemine geiks või lesbiks; 3) esimene seksuaalne kontakt (esimesed seksuaalsed kontaktid poiste vahel toimuvad tavaliselt segaduse vormis (nagu mängus), kui võib öelda, et ereksioon või „mitte see“ puudutus toimusid juhuslikult või mängulises vormis); 4) kapist väljatulek (Kon 2004a, 2010).

Igor Kon (2010) leiab, et palju sõltub moraalsest ja psühholoogilisest õhkkonnast, kus laps on üles kasvanud. Usaldusväärsed suhted vanematega (eriti emaga), emotsionaalne avatus ning avatud peresuhted; vanemate tolerantne suhtumine kehasse ja alastiiolekusse, puudub range sõnade keeld, vanemate valmidus rääkida lastega delikaatsetest teemadest – kõik see kergendab lapsel tervet suhtumist seksuaalsusesse kujundada. Pere õhkkond omakorda sõltub sotsiokultuurilistest tingimustest: vanemate haridusest, nende moraalistest ja religioossetest

põhimõtetest ning nende oma seksuaalsest kogemusest samas ka kultuuriväärtustest, millele nad teadlikult või alateadlikult toetuvad jne (ibid.).

Võtmerolli poisi seksuaalses sotsialiseerumises mängivad eakaaslased. Juba 10-11 aastase eas seksuaalse informatsiooni maht, mida ta saab vanemate laste käest või suheldes eakaaslastega on märgatavalt suurem, kui see, mida ta sai vanemate käest. Mida rangemad on nende teemade tabud koolis ja peres, seda tugevam on eakaaslaste ja vanemate laste mõju koos sellega kaasnevatega ebasoovituslikega tagajärgedega (Kon 2010).

Ka üheks ühiskonna arvamuse mõjutamismeetodiks võib nimetada meediat. Roome uurimus näitas, et uuritavad võtavad kergemini omaks arvamuse, mida üritab neile esitada meedia. Kui meedia esitab arvamuse, et seksuaalvähemused on taunitavad, siis on ka suur hulk inimesi, kes selle arvamuse omaks võtavad (Roome 2001). Kui hakatakse kirjutama rohkem homoseksuaalide olemusest ja rohkem informeerima inimesi siis võib ka loota, et ühiskond muutub veel tolerantsemaks. Seega: meedia ja ühiskond mõjutavad indiviide ning vastupidi. Nii võib meedia mõjutada kellegi arvamust seksuaalvähemustest ning seksuaalvähemused üritavad samas mõjutada meediat ja avalikkust nt geiparaad (Lamp 2004).

Pöörates tähelepanu seksuaalse identiteedi kujunemise erinevustele sõltuvalt mees- ja naissoost, võib näitena tuua LGBT-inimeste uuringut, kus oli leitud, et üldiselt teadvustavad poisid endale varem ja selgemalt oma seksuaalset identiteeti kui tüdrukud. Geimehed olid küllaltki varases teismeliseeas veendunud enda seksuaalses orientatsioonis. Samas üritati heteronormatiivsuse surve all oma homoseksuaalset suundumust maha suruda. Mõned tunnistasid, et homoseksuaalne identiteet leidis kinnitust pärast heteroseksuaalset suhet või seoses sellega. Samas olid ka need, kes soovitasid proovida mõlemat varianti, juhul kui kaheldakse oma seksuaalses orientatsioonis. Hoopis teistmoodi jõuavad tõeni enda kohta need lapsed ja noored, kellel on õigeaegne ja korrektne teave erinevate inimsuhete kohta (Kon 2004a, Strömpl jt 2008).

Naiste seksuaalne identiteet on paindlikum kui meestel ning nad identifitseerivad ennast bi-ja homoseksuaalina sagedamini ja kergemini kui mehed Samas mehed on stabiilsemad oma seksuaalse identiteedi määratlemisel, see tähendab, et mehed harvemini muutuvad oma

identiteedi aja jooksul ning naiste homoseksuaalne identiteet on volavam (Baumeister 2000, Käbin 2010, Rosario jt 2011). Uurimus, mis oli tehtud naiste seksuaalidentiteedi kujunemisest kahe aasta jooksul näitas, et pool osalejatest on muutnud oma homo/biseksuaalse identiteedi enam kui üks kord (Diamond 2000). Paljud naised algusest identifitseerivad ennast lesbina ja alles siis alustavad seksuaalsuhteid ning meestel on vastupidi – homoseksuaalsete suhete pärast toimub identifitseerimine ennast geina, kuid see ei pruugi alati nii olema (Kon 2004a).

Kokkuvõttes võib järeldada, et homoseksuaalse identiteedi kujunemine muutub nooruki jaoks probleemiks seoses teatud soorolliootuse ja ühiskonna heteronormatiivsusega, mis on suunatud heteroseksuaalse identiteedi kujunemisele seega noorukil tekivad segased tunded, hirm ja püüdmine võrrelda ennast teistega ja vastata heteronormidele. Käesolev uurimus toetub Cassi homoseksuaalse identiteedi kujunemise mudelile ning järgnev alapeatükk annab ülevaate kuueetapilisest mudelist.

Cass'i homoseksuaalse identiteedi kujunemise kuueetapiline mudel

Austraalia psühholoogi Cass'i (1979 viidatud Clarke jt 2010: 154-155 kaudu) poolt välja töötatud homoseksuaalse identiteedi kujunemise kuueetapiline mudel on kõige sagedasemalt mainitud mudel, mis on hilisemate mudelite aluseks võetud:

1. Etapp - identiteedi segadus – teadmine, et homoseksuaalsus eksisteerib endas ja oma käitumises;
2. Etapp – identiteedi võrdlemine – vastuolus olemine oma homoseksuaalsuse vastuvõtmisega ja teiste inimeste suhtumisega homoseksuaalsusesse põhjustab võõrandumist eakaaslastest ja mõtteid teistsuguseks olemisest;
3. Etapp – identiteedi sallimine – suurem pühendumine oma seksuaalsele minapildile ning sotsiaalsete, emotsionaalsete ja seksuaalsete vajaduste tunnistamine toob endaga võõrandumist heteroseksuaalsest maailmast ning aktiivset teiste homoseksuaalide ja homoseksuaalse subkultuuri otsingut;
4. Etapp – identiteedi aktsepteerimine – kontaktid teiste homoseksuaalidega muutuvad sagedasemaks ja regulaarsemaks. Eelistab homoseksuaalset sotsiaalset keskkonda ning selle konteksti sees areneb ka sõpruskond.

5. Etapp – uhkus identiteedi üle – gei grupile pühendumine on väga tugev, tekitades tundeid rühma kuulumisest. Eelistab homoseksuaalset identiteedi heteroseksuaalsele;
6. Etapp – identiteedi süntees – homoseksuaalne identiteet on integreerunud isiku muudesse aspektidesse, konkreetse identiteedi asemel seda nähakse identiteedi ühe aspektina (Cass 1979 viidatud Clarke jt 2010: 154-155 kaudu).

Iga etapi iseloomustab võitlus, et leida vastuvõetavat balanssi. Nelja esimese Cass'i mudeli etapi vältel isik on kapis. Esimeses etapis ehk identiteedi segaduses inimene saab aru, et ta mõtetes või tema tegudes on midagi sellist, mida saab „homoseksuaalseks“ nimetada. See sunnib inimest oma käitumist või identiteedi üle vaatama. Reaktsioon sellele mittevastavusele võib viia kas oma identiteedi põlgamiseni või viib teisele etapile ehk identiteedi võrdlemisele kus inimene hakkab aktsepteerima seda, et tema käitumine on oma olemuselt homoseksuaalne. Kõige tähtsam on see, et inimene näeb erinevust selles millisena ta näeb oma identiteedi ja millisena ta näitab seda teistele inimestele. Kolmandas etapis ehk identiteedi sallimise etapis inimene vastumeelselt aktsepteerib geide-, lesbide- või biseksuaalide minapilti, kuid jääb endiselt vastupidavaks selle identiteedi ees sisemise stigma pärast ja teiste negatiivse reaktsiooni pärast. Inimene võib sulgeda identiteedi, elada enesevihkamise elu või liikuda neljandasse etappi ehk identiteedi aktsepteerimise etappi. Selles viimases kapis olemise etapis inimene õpib oma seksuaalset identiteeti positiivselt vastu võtta, kuid on siiaani veel teadlik sotsiaalsest stigmatiseerimisest. Gei baaride külastamine ja LGBT organisatsioonidesse kuulumine on nüüd rohkem vastuvõetav nagu „teise elu“ kujundamine mitte nagu salajane elu eelmistel etappidel. Vastuolus olemine identiteedi vastuvõtmisega võib viia esimese avatud etapile ehk identiteedi üle uhkuse etapile. Selles etapis võib inimene heteroseksuaalsest ühiskonnast loobuda ning selles peegeldub viha pikaajalise stigmatiseerimise pärast. Selles etapis inimestel võib nende seksuaalne orientatsioon olla nende elu keskpunktis. Etapi eripärasuseks on ka see, et inimene võib pidevalt võidelda ühiskonnaga. Kuues etapp ehk identiteedi süntees toob endaga kaasa tasakaalu ja rahu ning inimene muutub avatumaks ja vastuvõetavamaks enda ja teiste suhtes. Seksuaalsus ei ole nüüd tema elu keskpunktis. Kuna viha sotsiaalse stigma pärast ei ole enam valda siis inimene tunneb ennast heteroseksuaalsete inimestega sama mugavalt kui seksuaalvähemustega (Eliason ja Shope 2007).

1980-ndate aastate keskpaigaks oli mitu mudelit, mis kirjeldasid identiteedi kujunemisprotsessi ning on olemas neli põhilist elementi, mis on omased kõikidele mudelitele: 1) teadlikkus homoseksuaalsetest tunnetest; 2) homoseksuaalsuse uurimine; 3) gei/lesbi identiteedi enesemääratlemine; 4) gei/lesbi identiteedi integreerumine iseenda tajusse laiemas mõttes. Iga mudel toetub sellele, mida Cohler ja Hammack (2007 viidatud Clarke jt 2010: 155 kaudu) nimetavad „võitluse ja edu looks“. See tähendab, et gei või lesbi identiteedi omaksvõtmine on konstrueeritud normatiivina, kuid sellesse on kokku põimitud häbitunde kontrollimine selleks, et saada isikuks, kes tunnetab oma seksuaalsust turvalise ja positiivsena (ibid.).

Probleemi seade

On olemas homoseksuaalsus kui sotsiaalne probleem. Inimesed, kelle orientatsioon erineb standardist ja ühiskonna normidest ehk heteroseksuaalsusest, kogevad tavaelus ebavõrdset kohtlemist ning seksuaalne orientatsioon kipub olema esile tõstetud ja muude iseärasuste hulgas määravaks tituleeritud. Selline olukord kutsub esile erinevaid reaktsioone subjekti poolt. Üks reaktsioon on see, et inimene varjab ja isegi eirab oma seksuaalset orientatsiooni ning loobub intiimsuhetest üldse. Teine on see, et ta varjab oma seksuaalsuhteid ümbruskonna eest, mis omakorda tekitab talle psühholoogilisi kannatusi, kuna varjamine sarnaneb valetamisega ning inimene peab alati valves olema ja esitama ennast kellegi teisena, mitte sellena, kes ta tegelikult on. Kolmas reaktsioon on subjekti psüühika seisukohalt kõige tervem, kuid heteronormatiivses ühiskonnas kõige raskem: inimene esitab ennast teistele homoseksuaalina. Kõik subjekti reaktsioonid on otseselt seotud ühiskonnas leviva heteronormatiivsusega. Demokraatlikus ühiskonnas, kus iga inimese heaolu ja vabadus ennast realiseerida on üleüldise poliitika keskne väärtus, on erineva seksuaalse orientatsiooniga inimeste heaolu tagamine sama oluline kui kõikide teiste inimeste heaolu. Seksuaalne orientatsioon ei pea olema takistusena omada iga inimese õiguste võrdsele kohtlemisele. Teema on ühiskonnas elava diskussiooni objekt. Seda näitab ka hiljuti tehtud Tallinna Tehnikaülikooli õiguse instituudi uuring, mis annab ülevaate Eesti LGBT-inimeste olukorda käsitlevatest uuringutest ning näitab teema aktuaalsust (Kütt ja Papp, 2011). Uuringus on ülevaade ka bakalaureuse ja magistritöödest, mis olid kaitstud Eesti ülikoolides. Tähtsamad tööd, mis on seotud LGBT inimestega ja identiteedi loomisega annavad ülevaadet homoseksuaalsuse enesemääratlemisest, biseksuaalse identiteedi konstrueerimisest,

homoseksuaalsuse avalikustamisest emadele ning ebavõrdsest kohtlemisest (Kalde 2005, Strömpl jt 2008, Kütt 2011, Kütt ja Papp, 2011, Rammus 2012). Uuring näitab ka teema aktuaalsust. Psühholoogia alase doktoritöö autor Sergei Melkov (2009) leidis, et mehed stigmatiseeritud seksuaalse identiteediga elavad läbi tõsist isiksuse sisemist konflikti, kuna heteronormatiivne ühiskond ei pruugi nende seksuaalset identiteedi vastu võtta. Sel juhul võivad esineda vastuolu tekitavad väärtushinnangud, mis takistavad enda aktsepteerimist.

Eesmärk ja uurimisküsimused

Käesoleva magistr töö eesmärgiks on saada ülevaade sellest, kuidas geid räägivad oma seksuaalse identiteedi kujunemislugudest ning kuidas nendes tekstides peegeldub ühiskonna heteronormatiivsus, e taustal, missugused probleemid sellega kaasnevad ning ühiskonna mõju homoseksuaalse identiteedi kujunemisele. Sellest tulenevalt on uurimisküsimused järgmised:

- Kuidas esitlevad oma gei identiteedi kujunemist Eestis elavad gei mehed?
- Mida nad räägivad nende gei identiteedi kujunemist mõjutavatest faktoritest?
- Kuidas gei mehed seletavad hegemoonilise maskuliinsuse ja Eesti ühiskonna heteronormatiivsuse mõju nende gei identiteedi kujunemisele?

Ülesanded lähtuvalt eesmärgist:

- Intervjuu teel saadud andmete põhjalik analüüs selgitamaks:
 - homoseksuaalse identiteedi kujunemist Eesti geidel;
 - ühiskonna sooliste stereotüüpide mõju homoseksuaalse identiteedi kujunemisele;
 - probleeme, mis kaasnevad enese homoseksuaalse identiteedi määratlemisega;
 - heteronormatiivseid surveid gei identiteedi arengu protsessis;
 - mis on geide arvates nende seksuaalset eneseidentifitseerimist mõjutanud ning kuidas see on olnud seotud kehtiva soosüsteemiga.

2. PEATÜKK: METOODIKA

Uurimuse metodoloogiline ja teoreetiline lähtekoht

Lähtudes töö eesmärgist ja spetsiifikast kasutan kvalitatiivset uurimismeetodit. Kvalitatiivset uurimismeetodit kasutades püüan mõista, kuidas mehed esitlevad oma homoseksuaalse identiteedi kujunemist ning kuidas suhestuvad ühiskonnas kehtivate stereotüüpide ja eelarvamustega.

Kvalitatiivse uuringu eesmärgiks on aru saada, kuidas inimesed kogevad, mõistavad, seletavad ning kirjeldavad ümbritsevat maailma. Uuriija annab edasi uuritavate käsitusi või kirjelduse nähtuse kohta. Uuriija jaoks olulisemad tegevused on kuulamine ja kaasamõtlemine (Hirsjärvi ja Huttunen 1998: 143).

Käesolev magistritöö toetub sotsiaalkonstruktivistlikule lähenemisele. Meheks ja naiseks olemine igas ühiskonnas on sotsiaalselt konstrueeritud, muutuv ajalooliselt ja seega ka muudetav. Näiteks Kimmel (1994) toob välja, kuidas heteronormatiivne ühiskond inimeste identiteeti mõjutab, märgates, et erinevatel aegadel eksisteerivad erinevad mehelikkuse käsitlused ning nende käsitluseni jõudmine toimub läbi „teistele“ vastandamisele see tähendab, et seksuaalsetele vähemustele, rassi vähemustele ja ka naistele. Geide ja naiste alla surumine tõestab meeste maskuliinsust ning vastassooga suhete loomine kui osa heteroseksuaalsetest normidest ja maskuliinsuse tõestamisest. Homofobia kui osa heteronormatiivsest ühiskonnast, mis on seotud ka hirmu tunnetega, et keegi kunagi hakkab meest homoseksuaaliks pidama ja et seda ei juhtuks sunnib see mehi käituma vastavalt hegemoonilise maskuliinsuse arusaamale, et keegi ei arvaks, et ta on gei. Kimmel leiab, et homoseksuaalsus on soolistatud. Pollack (1998 viidatud Kon 2010 kaudu) märkab, et palju sõltub pere soolisest sotsialiseerumisest. Vanemad aktsepteerivad poistelt ja tüdrukutelt erinevate emotsioonide väljendumis. Näiteks „surutakse peale“ ei posid kontrolliks nutmist ja üldse emotsioone väljendamist. Tüdrukuid peetakse emotsionaalsemateks kui poisse. Poisse emotsionaalne reaktiivsus on sõltub maskuliinsuse ideoloogiast. Tunnete alla surumine ja emotsioonide „peitmine“ on üheks kontrollmehhanismiks oma murete ja läbielamuste üle.

Soolisus ja seksuaalsus konstrueeritakse oma identiteediloomes käigus, õigemini seda mõjutab see, kuidas need on ühiskonnas konstrueeritud ja kuidas toimub sotsialiseerumine. Näiteks Sergei Melkov (2007) leiab, et iga inimene identifitseerub ennast oma bioloogilise sooga (välja arvatud transseksuaalid). Paljudel inimestel on välja kujunenud heteroseksuaalne identiteet, mis on omaks võetud veel lapseas enne seksuaalse huvi avaldumist. Pääaegu iga laps teab, mida tähendab „lilla“ ning tihtipeale kasutatakse seda sõna kiusamisel, kui keegi ei vasta soorolliootustele, kuid mitte iga laps ei ole kokku puutunud terminiga „heteroseksuaalsus“, kuna seda võetakse loomuliku nähtusena. Noorukieas seksuaalne huvi hakkab avalduma ning see huvi võib olla vastuolus nende ettekujutustega, mis on juba isikul enda ja teiste kohta olemas ning ta on sunnitud uuesti oma identiteedi konstrueerima. See on üldjuhul toimub vastandumise protsessis ehk homoseksuaalsus vs heteroseksuaalsus (hea vs halb, femiinsus vs maskuliinsus). Mõnedel see on pikaajaline ja valus protsess mis võib kesta ka terve elu ja ei lõpe (nt latentne homoseksuaalsus). See on seotud ka ühiskonna suhtumisega homoseksuaalsusesse (ibid.). Sellele toetudes võib oletada, et heteronormatiivne ühiskond võib olla üheks põhjuseks miks homoseksuaalsust võetakse kui midagi halba ja mitte normaalset ning tekivad stereotüübid ja eelarvamused.

Sotsiaalkonstruktivistlik lähenemine vaatlleb seksuaalsust kui sotsiaalset ja ajaloolist konstrukti. Paljud soolised stereotüübid, mis on kinnistunud sotsialiseerumise ja resotsialiseerumise käigus ilmnevad just läbi suhtumist seksuaalsusesse. Heteronormatiivse ühiskonna valitsev arusaam on see, et ainult heteroseksuaalsed suhted on normaalse intiimsuse ja armastuse väljend (Lovtsova 2002).

Andmekogumismeetod

Kuna tegemist on tundliku teemaga, siis andmete kogumismeetodiks on valitud personaalne intervjuu. Intervjuu suur eelis teiste andmekogumismeetodite ees on paindlikus, võimalus andmekogumist vastavalt olukorrale ja vastajale reguleerida ehk siis võimalus esitada täiendavaid küsimusi samuti intervjuueeritav võib rääkida endast ja teemast rohkem, kui uurija on suutnud ennustada. Intervjuus võib ka varieerida käsitletavate teemade järjekordi. Intervjuud võimaldavad jälgida intervjuueeritava reaktsiooni, žeste ning esitada täiendavaid küsimusi, et saada täpsemaid ja sisukamaid vastusi (Hirsjärvi jt 2005: 192-193).

Intervjuude alaliikidest oli välja valitud poolstruktureeritud süvaintervjuu. Vastavalt intervjuu kavale koostati terve rida erinevaid küsimusi, mille esitamise järjekorda võis varieerida. Lisaks olin teadlik oma edasiste küsimuste esitamise vabadusest ning võimalusest reageerida uuritava vastustele, mida olulisteks ja tähtsateks pidasin. Lähtusin seisukohast, et igasuguse süvaintervjuu põhieesmärk on panna inimene rääkima just nii nagu tema ise asju näeb, tunnetab ja väljendab (Bryman ja Bell, 2012:194-197).

Uuritavad võivad teooriast tuletatud küsimustele vastamisel kergesti taibata, millised vastused on oodatud, ning vatsavalt ka vastata. Et seda ei juhtuks, siis proovisin koostada avatud küsimusi, mis ei suunaks uurimuses osalejaid vastata just nii, nagu keegi ootab. Selle jaoks konsulteerisin küsimuste koostamisel nii juhendajaga (Judit Strömpl), kaasjuhendajaga (Ülle-Marika Papp) kui ka LGBT kogukonna inimestega: OMA keskuse juhatajaga (Helen Talalaev) ning HMSX Café kogukonna inimesega (Rain Uusen). Tagasisidet arvestades koostasin lõpliku intervjuu kava.

Valim ja uurimuse käik

Intervjueeritavate leidmiseks kasutasin lumepallimeetodit ning esimese intervjuu viisin läbi tuttava noormehega, kes määratleb ennast geina ja kelle kaudu sain edasised kontaktid. Samal ajal pöördusin ka OMA (oma maailma avardamise) keskuse poole, kellele saatsin tutvustava kirja. Paari päeva jooksul sain nende käest inimeste kontaktandmed ja, kellega võtsin ise ühendust telefoni teel. Antud viis intervjueeritavate leidmiseks osutus tulemuslikuks ning intervjueeritavate leidmisega ei olnud probleeme.

Uurimistöö raames viisin läbi 7 intervjuud ajavahemikus 27.11.2012 – 30.11.2012. Kohad intervjuude läbi viimiseks olid valitud sõltuvalt intervjueeritavate elukohast ja soovist. Suurem osa intervjuudest (6) olid läbi viidud kohvikutes privaatsema laua taga ning vaatamata sellele, et see on ikkagi avalik koht, ei tundnud uuritavad end kohmetult ning vestlus toimus loomulikus keskkonnas, kus intervjueeritavad tundsid ennast vabalt. Üks intervjuudest oli planeeritud intervjueeritava kodus teha, kuid tund enne intervjuu algust selgus, et autor ja uurimuses osaleja elavad erinevates linnades (Tallinnas ja Tartus) seega

plaanisime ümber ning leppisime kokku, et teeme intervjuud samal ajal ja samal päeval kuid, Skype vahendusel. Creswell (2003: 181-183 viidatud Laherand 2008 kaudu) toob välja, et usaldusliku kontakti loomine uurimuses osalejatega on väga oluline intervjuu läbi viimisel. Püüdsin luua uuritavatega tiheda ja usaldusliku kontakti. Intervjuu alguses tutvustasin uurimuses osalejatele teemat ja uuringut ning alustasin intervjuud sissejuhatavate küsimustega. Intervjuu käigus vaheldusid üldisemad küsimused isiklikematega.

5 intervjuud toimusid vene keeles ning 2 intervjuud eesti keeles. Intervjuu küsimused (LISA 1) olid tõlgitud ka vene keelde ning tsitaadid, mida autor kasutab oma töös on tõlgitud eesti keelde.

Seitse intervjuud osutus piisavaks kuna intervjuude käigus info hakkas korduma ning ei lisandunud enam uusi kategooriaid. Marshall (1996: 523 viidatud Laherand 2008 kaudu) kirjutades sellest, kuidas aru saada, et kogutud intervjuu käigus info on piisav uurimistöö jaoks viidab ka andmete kordumisele. Intervjuu kestis umbes 1,5 tundi (1,22 kuni 1,55).

Kõik intervjuud lindistati diktofonile ning seejärel transkribeeriti. Transkribeerisin salvestatud intervjuud täies pikkuses ning peale analüüsi teostamist kustutasin helisalvestused. Uurimistöös kasutan vaid üksikud tsitaate, mille kaudu uuritavate identifitseerimine ei ole võimalik (TABEL 1). Kõik uurimuses osalejate nimed on muudetud.

TABEL 1. Intervjueeritavate info

nimi	vanus	Elukoht	suhtluskeel
Vadim	22	Tallinn	vene
Anton	26	Tallinn	vene
Matvei	30	Tallinn	vene
Nikolai	36	Tallinn	vene
Stepan	43	Tallinn	vene
Tõnu	38	Tallinn	eesti
Siim	54	Tartu	eesti

Transkriptsioonimärgid:

Kursiiv – tsitaadid andmetest

(.) - lühem paus

(...) - pikem paus

(()) – uurimistöö autori märkused

/.../ - lühendatud tekst

Andmeanalüüsi meetod

Tekstide analüüsimiseks valisin suunatud sisuanalüüsi meetodi, mis on üks kvalitatiivse sisuanalüüsi alaliikidest. Suunatud sisuanalüüsi eesmärk on kinnitada või edasi arendada teoreetilist raamistikku või teooriat. Olemasolev teooria ja senised uurimused aitavad uurimisküsimust fokuseerida (Laherand 2008: 292-295). Suunatud sisuanalüüs tähendab seda, et rikkalikest andmetest võetakse analüüsi alla ainult seda, mille kaudu saab vastata uurimisküsimustele. Käesolevas uurimuses kasutasin Cassi mudelit lisaks uurimisküsimuste väljatöötamisele ka intervjuu kava (LISA 1) ülesehitamiseks ja tulemuste esitamise struktureerimiseks. Cassi teooria puudutab seksuaalse identiteedi kujunemise staadiume ja etappe ja need peegelduvad ka inimestel oma elukäigu reprodutseerimisel, sellest jutustamisel. Cassi teooria toetas küsimuste asetust intervjuudes ja nende esitamist. Seega on see võetud töö analüüsiva osa ülesehituseks. Intervjuude analüüsimisel lähtun sotsiaalkonstruktivismi seisukohast, et sugu ja seksuaalsus on konstrueeritud - keelelised konstruktsioonid, mille abil inimesed erinevatest nähtustest räägivad ja mõtlevad, on ühiskondlike kokkulepete tulemus. Teadmised tegelikkusest ja neid organiseerivad mõisted ning kategooriad on aja- ja kohaspetsiifilised, muutudes vastavalt sotsiaalsetele tingimustele. Ühtlasi peegeldavad need kultuuris, väärtustes ja normides kehtivaid ideoloogiaid (Marecek jt 2008: 192-216). Nii saab analüüsida, kuidas ja kuidas geid oma identiteeti konstrueerivad, võrreldes endi kogemusi heteronormatiivsete ja hegemoonilise maskuliinsuse konstruktiividega (kui poistele ei peetaks omaseks sportlikkust, tugevust, varajast huvi heteroseksuaalsete suhete vastu, siis ei tuleks geidele meeldegi, neid aspekte mainida), kuidas geid on seotud nende soolise identiteedi konstrueerimisega. Kodeerisin intervjuu teksti ning kodeerimise alusel lõin temaatilisi kategooriaid, need kategooriad, mis ei mahtunud Cassi mudeli alla on eraldi välja toodud.

Uurimuse eetiline aspekt

Intervjuu läbiviimise eeltingimuseks oli uuritavate nõusolek uuringu teemast rääkida ehk uuritav on pädev andma ratsionaalseid ja küpseid hinnanguid ning tema nõusolek uuringus osaleda on vabatahtlik (Hirsjärvi jt 2005: 26-27). Kõik intervjuueeritavad oma nõusoleku andnud.

Isiksuse konfidentsiaalsuse tagan sellega, et kasutan vaid üksikud tsitaadid, mille kaudu ei ole võimalik uurimuses osalejaid identifitseerida. Töö analüüsis on kõik uuritavate nimed muudetud.

Kõik lindistatud intervjuude failid olid saadavad ainult töö autorile ning peale transkribeerimist hävitatud.

3. PEATÜKK: ANALÜÜS JA ARUTELU

GEI IDENTITEEDI KUJUNEMINE

Soolise identiteedi kujunemine ning erinevuse tunnetamine

Nii sooline kui seksuaalne identiteet on sotsiaalselt ja kultuuriliselt konstrueeritud. Sotsiaalselt konstrueeritud on ka läbielatud kogemused, nende peegeldamine ja tõlgendamine. Intervjuude tekstide alusel on võimalik analüüsida, mis on geide arvates nende seksuaalset eneseidentifitseerimist mõjutanud ning kuidas see on olnud seotud kehtiva soosüsteemiga ja heteronormatiivsusega.

Teoreetilisest kirjandusest ilmneb, et küsimused identiteedi kohta tekivad siis, kui käitumine või väljanägemine mingil põhjusel teistele ei sobi või ei ole arusaadav. Autorid toovad välja, et lapse oma seksuaalne identiteet muutub probleemiks lapse jaoks siis, kui temal on midagi teistmoodi, näiteks, kui tema keha või käitumine ei vasta üldtunnustatud kujutlustele või soorollide ootustele (Poolamets jt 2000, Kon 2004a, Käbin 2010). Enamasti juba varases eas hakkasid uuritavad märkama, et nende käitumises on midagi sellist, mis ei vasta üldtunnustatud stereotüüpsetele soorolliootustele või et nad kuidagi erinevad teistest lastest. Uuritavad kasutasid võrdlemissõnu „nagu teised“, „erinevus“, „teistsugune“ mis viidab sellele, et oli proov võrrelda ennast mingisuguse „normiga“ või kehtivate soostereotüüpidega, nt et poisid ei hooli eriti puhtusest ja korralikkusest, ei mängi mänguasjadega, mis kuuluvad kodusse sfääri, ei tegele ümberriietumisega jms. Samas tunnetatakse ja tajutakse, et ka teste poolne suhtumine on tavapärasest erinev. Tekstist võib välja lugeda isegi seda, et ka mehelikkuse-poisilikkuse „mõõtmist“ konstrueeritakse hierarhilisena.

Sa elad alevikus ja kohe on näha, et sa erined teistest poistest, kes iga päev panevad samad riided selga, sama särki, T-särki, mida oleks vaja juba ammu pessu viia, ei noh, nemad panevad selga. (Vadim)

Mina palusin ema käest, et ta ostaks sünnipäeva kingituseks mitte konstruktori, nagu kõik poisid tavaliselt paluvad, vaid palusin hoopis kööginõude komplekti. See oli imelik ema jaoks. (Stepan)

Armastasin Alla Pugatšovat ((7-10 aastaselt)) (.) õudsalt armastasin ümberrüütuma, et panin voodilina selga, pähe panin kassetide lint, kuidagi seal /.../ minusse põhimõtteliselt suhtuti teistmoodi, ilmselt kõik sugulased. Mina olin lapseõlvest saadik mingisugune, noh, vot ei tea, jällegi see Pugatšova, noh, võib olla vähem poiss kui võib olla minu vennad. (Nikolai)

Sotsialiseerimise käigus omandatakse kultuurimustreid ja käitumisnorme, mida ühiskonna poolt tüdrukutelt ja poistelt oodatakse, nende alusel kujuneb identiteet ja enesehinnang. Inimesed kohanduvad enamasti sotsiaal-kultuurilistele ootustele selle kohta, kuidas nende sugu peaks käituma, riietuma, rääkima jne. Sellistele ootustele mittevastamine võib tekitada häbi. Seoses ootustele mittevastamisega uurimuses osalejad intervjuu vältel kasutasid emotsioone kirjeldatavaid sõnu, selliseid nagu „häbi“, „häbenemine“, „piinlik“. Üldistades võib ka öelda, et häbi tundmine on osa identiteedi kujunemise emotsioonidest. Häbi tekitavad nii nn nohiklikkus, mis on vastuolus hegemoonilise maskuliinsuse kohaste ootustega, aga ka mittekuulumine homogeensesse poisterühmadesse. Samas meenutatakse vajadust saada tunnustust teiste poiste poolt.

See nohiklikkus oli kindlasti erinevus, ja see, nagu rohkem tagasihoidlikkus /.../ tol ajal tundus, et teised inimesed on nii enesekindlad ja mina olen ainuke, kes nagu häbeneb mingeid asju, ma mäletan, et ma kogu aeg häbenesin. (Tõnu)

Esiailgu ma ei seostanud seda seksuaalsusega. Mulle lihtsalt meeldisid teistsugused asjad ja ma tegin teistsuguseid asju ja suhtlesin teistsuguste inimestega ja muidugi mind hämmastas ja mulle tekitas see ka nagu häbitunnet, et ma häbenesin seda, ma ei saanud aru miks, aga mul ei olnud mugav. Vahete vahel noh vanemad vennad või teised poisid ka natukene norrisid eks ole, et sul on plikad kõik sõbrannad aga nad olid, ma lihtsalt mängisin nendega ja kuidagi ei tõmmanud poiste poole aga ei ega ma selle pärast neid inimesi või neid tüdrukuid ei häbenenud mul oli lihtsalt vahel piinlik või häbitunne endal eks ole, et mul ei olegi teisi poisse sõpru nagu kõigil teistel. (Siim)

Uurimuse subjektid eelistasid suhtlemist vastassoo lastega kuna tundsid ennast nende seltskonnas vabamalt. Eelistasid pigem ka tüdrukute mängu mängida ning samas tundsid ka vastumeelsust maskuliinsete soorolliootuste suhtes. Keegi uuritavatest ei rääkinud sellest, et praegu nad eelistavad pigem vastassoo inimestega suhtlemist või naiste kollektiivse töötamise seega võib oletada et see on seotud vanusega nagu tõi välja Igor Kon (Kon 2004a), et vanusega need feminiseerumise märgid vähenevad või hoopis kaovad. Ometi on näha, et ka tagasivaates püütakse end eelkõige mehelikuna näha, sest näiteks nukkudega mängimist lapsepõlves omaks ei võetud. Poiste-vaheline võistluslikkus aga lubas ennast kadestada teiste poiste poolt, kes „ilusate“ tüdrukutega samapalju ei saanud suhelda. Samas on meenutatud ebameeldivust stereotüüpsetele poistele omaseks peetavate spordialade suhtes.

Minuga suhtlesid peaaegu kogu aeg ainult tüdrukud /.../ Mina hüppasin nendega, vot ehk ainult Barbi nukkudega ei mänginud ((naeratab)) ning tüdrukutele meeldis minuga /.../ mul oli kerge tüdrukutega olla. (Vadim)

Oli väga palju tüdrukuid minu ümber /.../ kui sa suhtled rohkem tüdrukutega (.) kõik tüdrukud olid ilusad minu ümber, kõik sellised suursugused, silmapaistvad ning see oli nagu mingisuguse poiste hellade kohtade puudutamine, vanematest klassidest, ning midagi sellist ja see kuidagi paljudele ei meeldinud. (Matvei)

Hakkasin märkama üsna alguses kohe esimestes klassides et ma ei sõbrune poistega, ma ei identifitseerunud nendega kuidagi mulle tundus see veidikene imelik, ma ei saanud aru miks, aga minu sõbrad olid peamiselt tüdrukud kooliajal. /.../ poistega kuidagi ei klappinud, sest noh mulle ei meeldinud poiste mängu mängida, mina...mingisuguseid sõjamänge ja sporti ma ei armastund. (Siim)

Sarnaselt Igor Koni (2004a) kirjeldatud andmetega, et mõned noormehed valivad suhtlemise jaoks füüsiliselt arenenuid, tugevamaid ning vanemaid mehi, mis toob maskuliinsust lähemale, selgus ka intervjuude käigus, et üks noorematest repondentidest pidevalt rõhutas, et temale meeldib suhtlemine vanemate gei meestega, kes on „palju vanemad“ ning ta tunneb ennast nendega nagu väike poiss ning suhtlemine selliste inimestega toob mehelikkust lähemale. Lapsepõlvekodus ei saanud uuritav koguda päris turvalist keskkonda, isa lahkumine

ja vägivaldse kasuisa tulemine perre oli raske kogemus. Ja kuigi uurimuses osaleja ise ei seosta neid asju omavahel, võib siiski oletada, et suhetes vanemate meestega otsib ta kompensatsiooni lapsepõlves kogetule.

Ta oli neljakümne aastane aga mina just sain kaheksateist aastaseks /.../ Ma otsin endale vanemat, võin öelda, et palju vanemat (.) noorem ei otsi, otsin vanemat /.../ meeldib suhelda vanemate inimestega, kolmanda ringiga, kuid vanematega, kes on sellised mehed, kellele meeldivad sellised poisid, ütleme nii. Teisisõnu ma tunnen ennast nendega nagu (.) väike poiss, ütleme nii. (Vadim)

Intervjuude käigus selgus, et uurimuses osalejad meenutasid oma vastumeelsust ja ebameeldivust maskuliinsust eeldavate õppeainete vastu, kasutades emotsioonide kirjeldamiseks väljendeid „ei meeldi“, „ei salli“. Üldiselt selgus, et uurimuse subjektid tõid välja oma väiksema füüsilise aktiivsuse – selle tunnusjoone puudumise, mida just poistele omaseks peetakse, ebapoisiliku väljanägemise, aga ka ebameeldiva maha- ja allajäämise tunde, mida teiste poiste poolt oma võimusuhte kehtestamiseks ära kasutati.

Ja see on ka minu arust täiesti oluline mainida, et just need kaks ainet olid sõjaline õpetus ja kehaline kasvatus. Nendega ma ei tulnud toime. (Siim)

Füüsiline vorm oli palju nõrgem ning see lõi mind südamesse, ma olin kogu aeg väike. Kuuendas klassis ma olin kehalise kasvatus tunnis kolmas lõpust, kasvu poolest. (Matvei)

Poisid muudkui tahtsid jalgpalli mängida, mina aga ei salli seda mängu ning sellepärast iialgi ei mänginud sõpradega. (Vadim)

Kehalise kasvatus tunnis olid need, kes jäksasid ja need (...)jooksmine mulle teglikult meeldis, joosta ma jaksasin, aga mis mulle ei meeldinud oli ja (...)just mingit palli mängud, ma ei osanud korvpalli, võrkpalli ja seal oli alati nagu selline avalik häbistamine küll/.../kui sa oled alati olnud seal kas viimane või eelviimane või, noh mingi kolm poissi jäid alati nagu kellel oli mitte päris konkurents. (Tõnu)

Osad uurimuse subjektidest püüdsid vastata heteronormatiivse maskuliinsuse keskkonnaootustele. Samas ka püüdsid käituda soorollikohaselt ning vastata traditsioonilise mehelikkuse ootustele mis oleks seltskonna sulandumisvõimalus. Uuringust, mis oli tehtud LGBT inimeste kohta (Strömpl jt 2008) tuli ka välja, et ühiskond surub väga tugevalt peale heteroseksuaalsust ja traditsioonilisi soorolle kui normidega kooskõlas käitumismudelit, mis sunnib inimesi käituda soorollikohaselt. Kuna hegemoonilise maskuliinsuse juurde kuulub oma seksuaalsuse näitamine, sh poiste omavahelised heteroseksuaalsed jutud, siis meenutatakse, kui vastumeelne oli intervjueeritutele selline meheks-olemise väljendamine, aga ka seda, kuidas püüti normikohaselt käituda.

Mehelikkuse proov ka, et kõik (.) mitte kõik (.) noh vaid mitmed posisid koolis, kes olid juba seksuaalsuhetes, väga suure uhkusega rääkisid sellest ja kahtlemata mul siis oli noh alati jälle väga halb tunne, et mul ei olegi olnud ühtegi suhet veel ja ma ei olegi proovinud ja nagu teisme eas see ikka käib. (Siim)

Ma mäletan, ma isegi vahel proovisin, kuna ma sain aru, et sellest tuleb midagi rääkida, aga see kuidagi ebaõnnestus alati, sest ma nagu ei pannud õigel hetkel tähele/.../ ma ei saanud nagu aru, ma, nagu, mäletan, et ma proovisin, aga ei õnnestunud kunagi. (Tõnu)

Me oleme nagu koos, noh, nagu koolis, see on jällegi kuues või seitsmes klass, et meie käisime seal käest kinni, aga see oli ainult linnukese pärast, noh, vot mina olen ju alles käre poiss ning mul peaks ju tüdruk olema. On olemas, siis linnuke ka olemas. (Matvei)

Enda erinevuste tajumine on laiem kui ainult soo ja seksuaalsusega seonduv. Näiteks võrreldakse ennast pereliikmete eri- ja tegevusaladega. Uurimuses osaleja nimetas enda jaoks määravaks ka seda, et tema valis teistsuguse eriala, mitte sellise nagu kõik tema perekond "vanaemast alates" oli valinud, samuti võrdleb ta ennast ka teiste ühiskonna liikmetega laiemaltki: "ei ole nii nagu teised".

Ma arvan, et väga oluline on olnud minu identiteedi kujunemisel üldse see erinevuse tajumine, et ma ei ole nii nagu teised, nii nagu mu vennad, mu klassivennad ja hiljem kursusekaaslased ülikoolis ka enne usuteaduse õppimist. (Siim)

Kokkuvõtteks võib öelda, et soolise identiteedi konstrueerimisel on oluline roll soorolliootustega seotud võrdlemismomentidel, tunnetamisel, et erinetakse teistest poistest kas käitumisega, välimusega või tunnetega, et ei vastatud juba varases eas ka ühiskonna normidele. Ehk siis, kui meie kultuuris ei kehtiks teatud väga kindlaid soorolliootusi meestele (näiteks olla tugev või tegeleda spordiga), ei omandaks need erilist tähendussisu meessoost intervjuueeritavatele.

Identiteedi segadus

Teoreetilisest kirjandusest ilmneb, et homoseksuaalne identiteet kujuneb järk-järgulise protsessi käigus. Autorid toovad välja, et on olemas põhilised elemendid, mis on omased kõikidele mudelitele (Cohler ja Hammack 2007 viidatud Clarke jt 2010: 155 kaudu) ning sarnaselt nendele elementidele ning Cassi (1979 viidatud Clarke jt 2010: 154-155 kaudu) mudelit analüüsides võib ka intervjuu teel saadud andmeid analüüsida. Kuigi identiteediloo on pidev ja püsiv läbi elu kestev protsess ja mitte alati lineaarselt seostatav elukäiguga, nagu ka iga inimese identiteet on situatiivselt, ajalis-ruumiliselt muutuv, on töös allpool kasutatud materjali struktureerimiseks Cassi mudelit geide identiteedi kujunemisest.

Igor Kon (2010) leidis, et puberteedi ajal intensiivistub huvi omasooliste sõprade keha vastu ning see on nagu võrdluse objektiks, kuid noorel geil lisandub ka erootiline tunne. See tunne sunnis neid aru saama, et nad ei ole nagu teised poisid. Vestluse käigus selgus, et uurimuse subjektidel oli esmane huvi omasooliste vastu juba kooliajal kuid nad ei suutnud seda homoseksuaalsuse konteksti panna. Uuritavad toovad sisse kehalisuse aspekti ja kirjeldavad, kuidas märkasid, et neid hakkab huvitama meeste keha ning seoses sellega kujunenud homoerootilised mõtted. Samas seatakse huvi ja erootiliste tundmuste eelduseks mehe keha sportlikkus, esteetilisus just samuti kui heteroseksuaalsete meeste huvi on suunatud naise kehale ja väljanägemisele.

Kooli riietusruumides ma vaatasin alasti poiste peale. See oli minu jaoks huvitav, kuid mina tol ajal ei saanud aru, missugust huvi nad minus tekitavad /.../ siis oli esimest korda /.../ ma küllastasin mingisuguse, kuidagi reklaami kaudu, selle kaudu, selle kaudu, selle kaudu ning lõpuks küllastasin gei portaali ning hakkasin vaatama alasti meeste peale, see tähendab see

oli minu jaoks mitte nagu imelik, see oli minu jaoks huvitav /.../ siis mingi hetk mul olid erootilised mõtted selle kohta. (Matvei)

Kui me kõik seal riietusruumis kehalise kasvatuse tunnis vahetame riideid, hoh, mina lihtsalt (.) tundsin (.) noh (.) meil lihtsalt klassis olid sellised noormehed, mõned neist, kes tegelesid spordiga professionaalselt, et see ilus keha mind meelitab mind rohkem, kui naisekuju. (Stepan)

Mõned uuritavad olid saanud omad esimesed erootilised elamused porno kaudu. Tajud ja tähelepanekud, mida väljendavad sõnad „mulle alati meeldis see meespool“ ja „ei jää tüdrukud silma“ olid nendeks märkideks, mis inimeste minapilti oma seksuaalsest orientatsioonist oluliseks peeti. Teoreetilises osas oli kirjeldatud, et poisi seksuaalses sotsialiseerumises mängivad suurt rolli eakaaslased (Kon 2010). Intervjuudest tuli välja, et just koos oma samasooliste eakaaslastega kogeti homoerootilisi elamusi „porno“ kujul. Samas ei meenutanud keegi, et tal oleks tekkinud vajadus kellelki delikaatseid küsimusi oma ilmnevate homoerootiliste huvide osas küsida – seegi tõendiks, kuidas omaksvõetud sooline identiteet ei soosi nõu- ja abiküsimist.

Eks mul olid ikka juba esimesed sellised (...) erootilise meeldivuse momendid ka enne kooli isegi ja siis kui ma olin umbes 10-12 aastane ja vanematel poistel olid pornopildid, mida salaja näidati siin ja seal siis mulle alati meeldis see meespool seal ja hiljem ma hakkasin vaatama, et ma ei vaata kui näiteks on televisioonis mingid spordivõistlused või midagi niisugust sest mulle ei jää tüdrukud silma või mind ei tõmba eks ole nende poole nagu. (Siim)

Ma olin 14 aastane /.../ olid mingid sõbrad, kes (.) kellel oli ligipääs (.)et (.) pornole./.../vaatasime pornovideot ja ma mäletan, et (.) tähendab ma mäletan seda vaatamist ja ma mäletan, pärast, noh, üksi seal vannitoas mastrubeerimist ja poiste peale mõtlemist. (Tõnu)

Intervjuudest selgus, et nn segadusi oma seksuaalse identiteedi kujunemisest ei meenutata sugugi alati. Ühel uuritaval tema seksuaalne orientatsioon ei tekitanud ei segadust ega kahtlust ning seega võib väita, et mitte kõik ei pea just sellist kahtlemise etappi läbima.

Ma ei ole kunagi, absoluutselt ei ole kunagi olnud naisega. Kunagi ei olnud kiindumust, noh selles mõttes ma ütlen, et ma nimetan ennast „helesinine veri“ ((eesti kontekstis „lilla värvi veri“)), et ma olen puhas gei. Mitte kunagi ei olnud kiindumust ei proovida, ei midagi muuta /.../ ma olen õnnelik inimene, et mul on kõik nii rahulikult oli, läks normaalselt. (Nikolai)

Kokkuvõttes võib öelda, et esimeses etapis, kus uurimuse subjektidel alles tekivad kahtlused oma seksuaalses orientatsioonis, siis nad ei suuda seda konteksti panna vaid meenutavad neid asju peale gei identiteedi omaksvõtmist. Väga oluliseks momendiks võib pidada erootilise fantaasiate tekkimist seoses omasooliste inimeste kehade vaatlemisega.

Identiteedi võrdlemine

Homoseksuaalsele teismelisele tundub tema seksuaalsus sageli imelik. Võimatus oma tundeid, tegevusi ja iseennast aktsepteerida peale esimest homoseksuaalset akti tekitab uuritavatel häbitundeid ja ebamugavust. See on üheks kõige selgemaks näiteks , kuidas sotsialiseerimise käigus on omandatud heteronormatiivsed arusaamad ning homofoobsete emotsioonide kogum, mille hulka kuuluvad ärevus, vastikus, vastumeelsus, viha, ebamugavus ning geide vihkamine. Just läbi selliste negatiivsete tunnete tekkimise kirjeldavad uuritavad oma kogemusi häbina, märgistatusena, mõttetuse, ebamugavusena.

Seda oli võimatu enda kohta tunnistada. Ma mäletan, et pärast esimest ööd oma sõbarga koos mul oli kõikehaarav häbi (.) tunne ja niisugune tunne, et appi nüüd ma olengi selline ma olen teinud seda et ma ei aktsepteerinud seda muidugi enda juures. (Siim)

Ja (.) kõik see toimus sel ajal /.../ ma ei saanud tol momendil nii hästi aru mida ma teen, aga (.) selles purjus, mõttetus (.) noh, ma olin tol ajal seitsmeteistaastane, mina kuidagi ei andnud oma tegudest aru, mis toimub /.../ kas ma olen gei või ei ole, noh, ma tundsin ennast kuidagi ebamugavuselt ja ebameeldivalt. (Matvei)

Homoerootiliste tunnete vältimiseks püüavad uurimuses osalejad oma homoseksuaalsust varjata või peita heteroseksuaalsete suhete loomisega. Kehtiva sooideoloogia surve on nii

tugev, et isegi vastumeelselt („ei meeldi miski“) hakatakse käituma mehelike normide kohaselt eelkõige „teistele näitamiseks“.

Otse kui selle asja maha pesemiseks alustasin intiimelu oma kooliaegse sõbrannaga ja (.) noh umbes nädalas korra meil olid seksuaalvahekorrad aga ühelt poolt ma tabasin, et mulle ei meeldi miski, et mulle tegelikult tema üldse ei meeldi, et see oli nagu eneserahuldamine. (Siim)

Mina näitasin teistele mingisugust armumist. Asi on võib olla selles, et seda tunnet, noh, kuidagi tahaks läbi elada /.../ kuidagi ma sain aru, et poisiga ei saa, noh, tol ajal, tol ajal ei saaks vot sellist olla. (Nikolai)

Seksuaalse olemusega suhete katsetamist mainiti uuritavate poolt kui olemuslikke tegureid oma seksuaalse identiteedi kujunemisel. Nagu varasemates uuringutes on ka märgitud, võivad esimesed seksuaalsed katsetused poiste vahel toimuda mängu või segaduse vormis ning pärast poisid võivad isegi unustada selle (Kon 2010). Ühel uuritavatest tuli intervjuu käigus meelde, et tal oli esimene homoseksuaalne kogemus noorukina, kuigi ta oli selle hiljem juba unustanud siiski see on oluline osa identiteedi kujunemisest. Sellised katsetused tulevad uurimuse subjektidel alati meelde. Ka ühiskonnas on homoseksuaalsus üleseksualiseeritud, sellega kaasnevad muud tunded, kiindumused ja emotsioonid jäävad enamasti varjatuks.

Olin vist kaheteist aastane, sest, jah, ma olin kaheteist aastane (.) otsustasime proovida (...) proovisime. Noh, aga mida me tol ajal väikestena aru saame (.) ei tea, katsusime üksteist, noh, ja ongi kõik. Noh kuidagi nii, noh ok. Järgmisel hommikul, kuidagi, o, lahe, lahe, jah, seal. Noh ja unustasime selle. (Vadim)

Ma olin väga väike, kaksteist, vot oli tegelikult esimene kogemus, mitte seksuaalne aga lihtsalt /.../ noh kus veel asi, suudlesime, mitte midagi ju tegelikult ei toimunud, noh (.) mina tegelikult ei pööranud erilist tähelepanu sellele, aga kõike seda ma jätsin meelde. (Anton)

Ühe uuritava jaoks tema seksuaalsus ei olnud kunagi problemaatiliseks olnud ehk ei tekitanud temas kahtlusi, segadusi ja arusaamatusi ta on võtnud seda nagu loomuliku nähtusena vaatamata sellele, et ta on üles kasvanud nõukogude ajal ja vaatamata informatsiooni

puudusele ning heteronormatiivsusele. Igor Kon (2004a) on maininud, et iseeneslik või tahtmatu erootiline tung omasooliste inimeste vastu võib olla kaasasündinud ning avalduda juba varases lapsepõlves. Süütuse kaotamist meessoost partneriga (10 aastaselt) tõlgendab uuritav kui homoseksuaalse ja gei identiteedi normiks pidamist.

Noh, alustame sellest, et oma süütust ma kaotasin kümme aastaselt. Vot järelkult minu jaoks kõik see kohe muutus normiks. See, et mind meelitavad poisid mitte tüdrukud. (Nikolai)

Kokkuvõtteks võib öelda, et homoerootiliste tunnete lülitamist oma minapilti, selle võrdlemist heteronormatiivsusele omaks peetavatega tunnetega tunnetatakse imeliku ja võõrastavana, ebamugavust ja häbi tekitavatena. Ühiskonna heteronormatiivsus ja soorolliootused on põhikooli ajaks, mil hakatakse oma seksuaalseid eelistusi võrdlema, tugevasti mõjutanud poiste soolise identiteedi kujunemist.

Identiteedi sallimine

Intervjueeritavad meenutavad, kuidas homoseksuaalsus muutus nende jaoks huvitavaks ja aktuaalseks teemaks ning nad tahtsid sellest saada rohkem informatsiooni. Teemaalase informatsiooni puudus toob endaga kaasa ebamäärast võrdlust keskkonnaootustega või siis ka ootustega enese suhtes. Nõukogude aegne suhtumine ja „perverssuseks“ pidamine on üks näidetest kuidas mõisted ja sildistamine keskkonna poolt on diskrimineeritavad. Oli ka ootus „et keegi ütleks“, et see on normaalne. Samas avatakse selle vajitava teabe sisu, mis eelkõige oli seotud lihtsalt homoseksuaalsuse kui nähtuse olemuse selgitamisega.

Ma hakkasin aru saama ka, et minuga on midagi väga valesti, ega tol ajal ei olnud ju võimalik seda (.) seda kuidagi (.) nagu normaalselt võtta, sest tollastes raamatutes ja kõikjal inimeste suhtumine oli ikkagi (.) väga tauniv ja (.) ja seda nimetati perverssuseks. (Siim)

Tegelikult suuremas osas ei olnud ju (.) noh ei olnud kirjandust, ütleme nii (.) polnud kelle poole pöörduda, polnud ka kelle juurde minna, seal midagi lugeda, keegi ütleks, et kõik see on normaalne. (Nikolai)

Ka noorem uurimuse subjekt räägib teemaalase informatsiooni puudusest. Informatsiooni puudumine ning selle mittejälgamine on suureks probleemiks noorte geide jaoks. Intervjuude käigus rääkisid kõik uuritavad informatsiooni vajalikkusest.

Mina ei ole seda kunagi näinud, seda, mida meie oleme oma sõbraga teinud, ma ei saanud seda kuskilt vaadata. (Vadim)

Uurimuses osalejad kirjeldavad, kuidas nad varjasid oma huvi homoseksuaalsust puudutava informatsiooni vastu, ei rääkinud sellest oma sõpradega ja tuttavatega. Samas toimus ka kontaktide otsimine samade huvidega inimestega, tunti vajadust suhelda ja tunnetati selle võimaluse puudumist. See näitab soovi vabaneda etteantud mehelikkuse normatiivsest kategooriast ja keeldumist elada stigmatiseeritud identiteediga.

Tallinnas 90 alguses oli Kinomajas filmifestival, kus nagu mingi 2 või 3 päeva näidati gei filme ja siis ma käisin seal isegi kohal niimoodi et ma hiilisin 5 minutit seal enne algust sisse, saal oli üleni pime, ma unistasin ainult sellest, et koperdaks kellegi otsa, aga ei julgenud koperdada, ei koperdanud ka minu otsa. Nii kui film lõppes nii kõik panid oma sallid ümber ja läksid välja. Seal ma käisin asju vaatamas ja väga põnev oli, aga, noh, ei rääkinud ega ei suhelnud. (Tõnu).

Suhtlemist samalaadse seksuaalse orientatsiooni inimestega peavad uurimuses osalejad väga tähtsaks arengufaasiks, teguriks nii personaalse kui sotsiaalse gei identiteedi kujunemisel. Üks uuritavatest arvab, et ei saa kunagi aru saada, et oled gei või ei ole kuni gei inimestega suhtlemiseni.

Pidutsesime vahel koos jne, aga ma arvan, et sisuliselt rääkinud (...) aga see oli nagu, selles suhtes tähtis arengufaas, et ma sain nagu lähedalt näha ja ei karda ja ei peida ennast ja sain suhelda vabalt. (Tõnu)

Sa ei saa seda aru saada senini kuni sa, noh üldjoontes öeldes, tegelikult (...) ei sattu, ütleme nii, gei keskkonda, sellesse samasse gei lavasse. (Anton)

Kontaktide otsimine samalaadse seksuaalse orientatsiooni inimestega noorematel uuritavatel toimus interneti kaudu erinevate gei portaalide küllastades, kus oli võimalik ka partnerit otsida.

Seitsmeteist aastaselt midagi õhutas mind. Mina mõtlesin, lähen vaatan mis seal meil internetis tutvumisportaalides toimub /.../ seal mees otsib meest, mees otsib meest. Pildid seal ning vaatad ja (.) kuidagi vot vaatad ja mõtled, ohho, selline keha, ei tea, sellised silmad. (Vadim)

Ma olen kaasaegne inimene ja mõtlen, et ma lihtsalt tahtsin proovida ja ma leidsin mingisuguseid portaale, kus saab tuttavaks saada, kohtuda /.../ ma mäletan ainult üht asja, et mina miski asja pärast küllastasin gei portaali, vot seda ma ei saanud iseendast aru, mul miski asja pärast midagi tuli meelde, midagi hakkas huvitama. (Anton)

Eliason ja Shope (2007) toovad välja, et identiteedi sallimise etapis hakkab inimene vastumeelselt aktsepteerima gei minapilti, kuid jääb endiselt vastumeelseks selle identiteedi ees nii oma sisemiselt tunnetatud stigma pärast kui ka teiste oletatava negatiivse reaktsiooni pärast. Sellist hirmu avalikuks tulemise eest on tuntud pikki aastaid.

Sisemiselt ma juba teadsin. Ma nagu ei tahtnud, et keegi (.) ma ei tea, mida ma ette kujutasin, et keegi (.) ma ei kartnud mingit füüsilist vägivalda, ma kartsin, et nad hakkavad põlgama mind. Aga see oli, nagu, kuskil väga sügav (.) see ülesaamine kestis umbes 10 aastat. (Tõnu)

Üldistades võib öelda, et uurimuses osalejad kirjeldavad oma huvi teemaalase informatsiooni vastu ja oma seksuaalsete eelistuste varjamist. Intervjuudest selgub ajalooline ja kultuuriline mõju ühiskonna suhtumisele ja informatsiooni kätte saadavusele – nõukogude ajal ei olnud homoseksuaalsuse teema „normaalne“. Ning vanemad uuritavad ei saanud nii kergelt vajalikku teavet kuskilt võtta. Praeguse aja eelis on see, et saab interneti kaudu informatsiooni otsida, kuigi see ei ole veelgi laialdaselt aktsepteeritav. Teema on ikka veel osaliselt tabuks ühiskonnas, peres, koolides - on seksuaalvähemustele segadust ja häbitunnet tekitav.

Identiteedi aktsepteerimine

Intervjuude toimumise ajaks olid kõik uurimuse subjektid aktsepteerinud positiivse gei identiteedi nii individuaalselt kui sotsiaalselt. Tekstidest ilmneb, kuidas hakkavad arenema sõpruskonnad gei inimestega ning kohtumised muutuvad regulaarsemaks. Selleni jõudmist kirjeldavad intervjuueeritavad läbi suhtlemise teiste geidega, kusjuures viidatakse ka romantilistele tunnetele, kiindumusele ning mitte enam nii palju seksuaalsuhetele ja – kontaktidele.

Esimene vot selline reaalne tegelik armumine mul oli poissi, ma olin siis (.) neliteist aastat vana, jah. Noh, vot see oli siis tõsiselt ja teadlikult. (Nikolai)

Ma olen gei ja ma ei taha midagi kaotada. See mis mul on, see mis mul on, mulle meeldib ja ma olen sellega rahul. (Matvei)

Intervjuudest selgub, et homoseksuaalne identiteet võib olla küll oluline emotsionaalselt, aga mitte kõigis suhetes domineeriv. Näiteks on ühel uurimuses osalejal 3 seltskonda, kellega ta erinevalt käitub vastavalt sellele, kes need inimesed on. Kõige loomupärasemalt ja vabamalt ta tunneb ennast gei seltskonnas kuna ise määratleb ennast geina ning kirjeldab seda selliste sõnadega nagu „lõõgastuma“, „loomulikult“.

Ma olen juba gei, ütleme nii alates seitsmeteist aastast (.) noh ok, kaheksateist aastast. Mul siiamaani isegi ema ei tea /.../ ema sõbrad, see tähendab esimene suhtlusring. Koolikaaslaste suhtlusring, see tähendab sõbrad oma koolist ja siis suhtlusring, kuhu kuuluvad geid ja lesbid. Ja igal pool ma käitun erinevalt, see tähendab, et emaga tõsiselt. Teise suhtlusringiga, ma käitun mitte nii nagu (...) /.../ aga kolmas suhtlusring, loomulikult ma lõõgastun, see tähendab, et mulle meeldib rohkem kolmas suhtlusring kuna ma ise kuulun selle suhtlusringi. (Vadim)

Ühel uuritaval seksuaalse huvi tajumine oli juhuse („see korraks“) tõttu ning peale seda ta sai öelda, et ta on gei ja aktsepteerib sellest momendist oma identiteedi. See näitab, et seksuaalne orientatsioon ei ole inimeste vaba valik, vaid elus tekivad juhuslikud momendid, kui inimene

saab aru, mis on tema jaoks õige ja mis on vale. Ja see „õige“ võib olla vastuolus ühiskonna poolt „õigeks“ peetud normiga.

Hea elu siiamaani (.) oli olnud nii mõttetu ja nii halb, et see, see lihtsalt see korraks, et ma sain taga seal nagu 2 minutit tantsida ja ma (.) ma nägin, et mul ei ole nagu variante, et see, et õige on alles ees /.../ ma jätsin päeva pealt tüdruku maha. (Tõnu)

Gei identiteeti konstrueeritakse sageli ka selle kaudu, et rõhutatakse suhete puudumist vastassoost isikutega. Uurimuses osaleja rõhutas, et kuna tal ei olnud vastassooga suhteid, siis ta saab ennast geina määratleda. Samas võib tekstist välja lugeda, et oma seksuaalse identiteedi verbaliseerimist eriti palju elus ei kasutata.

Ma ei ole maganud naisega juba seitse aastat, noh loomulikult ma ei ole biseksuaal, noh muidugi ma võin öelda, et ma olen gei, noh kuidagi ei pea seda väga tihti ütleva elus (...) ma olen gei. (Anton)

Homoseksuaalsete inimestega suhtlemist peetakse intervjueritavate poolt väga tähtsaks, ning sotsiaalse ja ego-identiteedi vastavust peetakse eneseaktsepteerimise eelduseks. Uurimuse subjekt rõhutas, et lisaks sisemise mina identiteedile eristab ka sotsiaalset identiteeti, mis viidab ka sellele, et uurimuses osalejale on sotsiaalteaduslikud teadmised või teoreetilised teadmised homoseksuaalsuse teooriate kohta.

Olin 21 (.) ei 22 olin, 3, 4 nädal kestis edasi oli selline sõpruskond ja seal me rääkisime palju ja see oli nagu esimene selline, esimene noh (.) total gei sõna ei olnud olemas veel, räägiti homodest ja (.) ja see oli nagu esimene identiteedi grupp minu jaoks just ka sotsiaalne identiteet ja esimene eneseaktsepteerimine toimus sel ajal, jah, tänu sellele, tänu sellele seltskonnale. (Siim)

Kokkuvõtvalt võib öelda, et inimese gei identiteedi aktsepteerimine toimub erinevatel elu etappidel ning selle määratlemisel võivad tähtsad olla ka erinevad tegurid. Seksuaalne vahekord omasoolisega ei pruugi tähendada, et inimene aktsepteerib oma gei identiteedi. Homoseksuaalne mees ei ole sama, mis „mees, kellel on seksuaalsed suhted

meestega“. Enesekategoriseerimine ja seksuaalse partneri valik on üksteisest lahutatavad (Marecek jt 2008: 210). Otsustavaks identiteediloomes võib pidada suhtlemist samadega seksuaalhuvidega inimestega. Gei identiteedi omakasvõtmine on erinevatel inimestel erinev - alates ühest vahekorra samasoolise inimesega kuni aastakümnete pikkuse protsessini.

Uhkus identiteedi üle

Uuritavad, kes tunnevad rahulolu oma identiteediga ning eelistavad heteroseksuaalsele identiteedile homoseksuaalset identiteeti, nimetavad seda „täisväärtuslikuks“, „õnnelikuks“, „normaalseks“ sisetundeks.

Ma tunnen ennast täisväärtuslikuna. Mul on olemas partner ja me oleme koos /.../ Mulle tundub, et vastupidi paljudele naistele naistele meeldivad gei juuksurid ja juuksurid meessoost üleüldiselt ning selle tõttu mina ütleks veel nii, et see on pigem pluss kui miinus, noh selles mõttes, et ma pigem olen uhke selle üle, kui häbenen. (Matvei)

Ma ei ole kunagi, absoluutselt ei ole kunagi olnud naisega. Kunagi ei olnud kiindumust, noh selles mõttes ma ütlen, et ma nimetan ennast „helesinine veri“ ((eesti kontekstis „lilla värvi veri“)), et ma olen puhas gei. Mitte kunagi ei olnud kiindumust ei proovida, ei midagi muuta /.../ ma olen õnnelik inimene, et mul on kõik nii rahulikult oli, läks normaalselt. (Nikolai)

Heteronormatiivsus, mis jagab inimesi üheks või teiseks, ehk rangeks ja püsivaks kategooriateks, tegelikult kinnistab inimese üht ja ainuüht varianti enesemääratlemisele. näitab kõikumist üldlevinud normi – heteroseksuaalsuse ja homoseksuaalsuse vahel. Kaks noorematest uurimuse subjektidest ei väldi võimalust, et kunagi tulevikus nende seksuaalne orientatsioon ja identiteet muutub, kuigi praegu identifitseeruvad ennast kui geid ja on selle identiteediga praegusel eluetapil rahul. Üks noorematest uuritavatest ei võta samas tõsiselt oma gei identiteeti ning suhtub sellesse nagu oma kapriisi. Vestluse käigust tuli ka välja, et kui rääkida olevikus, siis identifitseerumine toimub nagu gei, kuid rääkides tulevikust, siis kohe tulevad teised asjad meelde ja identiteet ei ole enam nii selge. Pigem peegelduvad traditsioonilised nägemused heteroperedest ja ettekujutus sellest, et seksuaalne enesemääratlemine geina võib muutuda.

Ma ei väldi sellist asja, et tema ((elu)) ajab mind kunagi ümber ringi, teises suunas ja kõik /.../ või kui mul tekib pettumus homoseksuaalsetes inimestes, noh jällegi ma võin öelda, et kui on kunagi mingisugune (.) neiu, abikaasa, mitte abikaasa ((naissoost)). (Anton)

Ma näen ennast neiuga. Ma arvan, et mul on praegu selline mäng, et selline vot, selline vot (...) kentsakus, ütleme nii. Ma ei tea. Küllalt ma mängin, see on nagu mänguasi selline vot, seda ei saa kirjeldada miks /.../ aga samal ajal ma ei saa ennast biseksuaaliks nimetada. Praegusel hetkel ma olen gei ja punkt. (Vadim)

Võib öelda, et vanema generatsiooni geid ei näe endid tulevikus teistsugusena ning praegu näevad plusse oma gei identiteedis. Nooremad uurimuses osalejad, kes on alla 30 näevad tulevikus ennast koos vastassoo inimestega ning ei väldi ka vastassoo inimestega vahekordi.

Identiteedi süntees

Intervjuudest tuli välja, et sooline ja seksuaalne identiteet on integreerunud erinevatesse elu aspektidesse ning seda ei nähta kui takistust. Uurimuse subjektid sellel etapil muutuvad avalikumaks ning tunnevad ennast õnnelikult ning vabalt ka heteroseksuaalsetega inimestega suheldes. Üha enam nimetatakse ka muid identiteete - tegevusalase kuuluvuse, hariduse või muude tunnuste alusel.

Kolmteist aastat me oleme koos. Meil on olemas paarid, kes on kakskümmend viis aastat koos, aga neid lihtsalt ei saa gei baaris kohtuda. Nad elavad omaette /.../ mina lihtsalt tööl jäin seisma, mitte nagu otseses mõttes, jah, ma jätkasin tööd, aga ma ei mäleta miks, aga võib olla kuskil raadio kaudu kuulsin midagi õnne kohta või midagi taolist seal ning ma kuidagi mõtetes jäin seisma, vaatasin ringi ja sain aru, et ma olen täielikult õnnelik, sellega, mis mul on ja nendega, kes mul on. (Nikolai)

Ma olen praegu ettevõtja. Täiesti piisavalt rahul, kuigi mul on majanduslik haridus /.../ seksuaalne orientatsioon ei sega kuidagi /.../ on teatud olukordi töö juures, kus ma nagu /.../ ma ei saa öelda, et ma päris varjaks /.../et ma ei kasuta nagu seda sõna mees aga (.) ma ikka ütlen elukaaslane. (Tõnu)

Eriala tõttu mulle tundub, et need servad kaovad ära /.../ mulle aitavad mingid minu sisemised omadused mitte minu orientatsioon. (Matvei)

Üldistades võib öelda, et viimasele etapile jõudmine on pikaajaline protsess ning mitte kõik uurimuses osalejad ei ole veel oma gei-identiteeti integreerinud oma terviklikku minapilti. Sellel protsessil on omad mõjutajad sellised nagu ühiskonna heteronormatiivsus, info puudus (ei jagata infot) ning teatud soorolliootused. Järgnevas peatükis annan ülevaate sellest, kuidas Eesti ühiskonna heteronormatiivsus mõjutab gei identiteedi aktsepteerimist.

Eesti ühiskonna heteronormatiivsus ja homofobia

Seksuaalse identiteedi kujunemist mõjutavad ühiskonna normid, väärtused ja soolised stereotüübid, heteronormatiivne traditsiooniline sooideoloogia, stereotüüpsed ootused soorollidele, homofobsed hoiakud ja diskursused ning seetõttu ei ole homoseksuaalsel inimesel nii lihtne oma seksuaalset sättumust avalikustada. Kuna laste sooline sotsialiseerimine lähtub peamiselt essentsialistlikest arusaamadest ja on suunatud kindlaksmääratud sooliste käitumismustrite omandamisele, traditsiooniliste heteroseksuaalsete suhete kui ainuvõimaliku eluviisi omaksvõtmisele, siis heteroseksuaalse orientatsiooniga noored ei pea mõtlema oma seksuaalsusest vaid võtavad seda loomuliku nähtusena (Kon 2004a, Käbin 2010).

Perekondlik suhtumine homoseksuaalsusesse sõltub samuti sotsiokultuurilistest tingimustest ning kultuuriväärtustest millele nad toetuvad (Kon 2010). Intervjuu teel saadud andmete põhjal võib järeldada, et heteronormatiivsus, keeld ja homofobia on mõjutanud emade reaktsioone, kui nad said teada, et nende pojad on geid. Emad pidasid oma poegi haigeteks ning üks uurimuses osalejatest on käinud ka sellega seoses psühhiaatri juurde.

((ema sõnad)) Sa oled gei, sa oled pede, sa oled ebanormaalne, sind on vaja ravile viia. Noh vot arvati ju tol ajal, et see on psüühiline häire, psüühiline haigestumine. Nädala aega ta ei ole minuga suhelnud, püüdis mind psühhiaatri juurde viia. (Stepan)

Üheksakümnendad aastad, üheksakümnendate aastate algus. Suur hulk anekdoote, telesaateid, artikleid ning teisi asju, mis tegi geidest kui mitte vägivaldseid, pedofiile, siis vähemalt mingisuguseid klounid ning lihtsalt haigeid inimesi. Ja (.) kõlas kogu aeg igalt poolt, see oli kogu aeg igal pool ja kui mu ema sai teada, et ma olen ka samasugune, tuleb niimoodi välja (.) tema (.) viis mind arstide juurde. (Nikolai)

Üks uuritavatest rääkis ka teiste geide kogemusest seoses nõukogude aegse normiga. See oli nõukogude liidu seaduse järgi kriminaalkuritegu. Selle eest oleks võinud kaheks aastaks vangki panna.

Mul on üks sõber, kes on üle 70 praegu juba, kes istus ka kaks aastat vangis selle tõttu. /.../ See oli nii valus kogemus. Tema karjäär rikuti ära sellega täiesti. Sest pärast oli tal märk küljes. (Siim)

Identiteedi tähistamiseks kasutatavad sõnad – stigma, häbimärk – on kasutatavad just keskkonnapoolsete hoiakute läbi. Ühiskonnapoolne heteronormatiivsus mõjub kapist välja tulemisele, et inimene ei saa lõpuni kapist välja tulla, kartes stigmatiseerimist.

Mul endal oli väga tugev identiteet, väga tugev ja selge arusaamine ja ühtlasi aktsepteeriv hoiak kah, et ma ei kavatse ennast muuta./.../ ma sain aru, et kõik teised teavad ja mul ei ole tegelikult midagi varjata, siis mul oli ikkagi häbi selle stigma pärast mitte selle pärast enam, et ma ise olen selline aga noh, et ma teadsin, et ma olen, olen selle häbimärgiga ja teised sellega arvestavad. (Siim)

Kõige rohkem oma elus ma kartsin seda, et keegi hakkab näpuga minu peale näitama. (Vadim)

Leitakse, et sotsialiseerumisprotsess mõjub homfoobia tekkimisele.

Lapsed minu arust on just vastupidi väga sallivad ((rõhutab)) tegelikult, et ainus kus nad õppivad nagu siukest vihkamist või halvakspeanemist on täiskasvanute käest. (Tõnu)

Intervjuude käigus tuli välja ka see, et uuritavad on kokku puutunud sellega, et hierarhilistes suhetes on tihtipeale homfoobne vorm, kus solvanguks oli valitud sõna pede, mis oli pigem iseloomuliku joonega nagu „argpüks“, „tüdruk“ (Kon 2010).

Ma algusest peale ei olnud selline isiksus, kellele võis öelda nii, et kuule sina seal, sina seal gei. Mina olin pigem vastupidi selline, kes võis öelda, et sa veel saad, vastad selle eest. (Anton)

Kimmel (1994) kirjutas sellest, et homfoobsete nägemuste väljendamine on teatud garanteerimine, et keegi ei pea meest homoseksuaaliks. Vägivaldne käitumine ja solvumistunne olid nagu hirm avalikustamise eest. Uuritavad rääkisid ka oma kogemustest seoses inimese püüdmisega vastata ühiskonna heteronormatiivsetele väärtustele ning homfoobsest suhtumisest ja käitumisest. Kimmel (1994) toob välja, et kui mees heteronormatiivses ühiskonnas käitub liiga „naiselikult“ või näitab avalikult tundeid teise mehe vastu, siis teda võivad geiks nimetada. Ka intervjuust selgus, et uurimuses osalejal on selline kogemus olemas, kus oma tunnete või käitumise näitamine teise mehe vastu on nagu geiks olemine teiste inimeste silmis.

Kui sa ei väljenda oma negatiivset suhtumist, siis sind peetakse ka samasuguseks ((geiks)) /.../ Mul olid seksuaalsed partnerid, väga palju naturaale ((heteroseksuaalse orientatsiooniga inimesi)), kes otseselt rääkisid sellest, et kui nemad oleksid kuskil seal (.) kamba keskel ((kus on vaenulik suhtumine geidesse)), et kui tahad või ei taha, aga nemad peaksid siis mind lööma. (Nikolai)

Ma lõin teda ((meest, kes suudles teda)), nagu, täiesti, ja siis (.) noh, nüüd, tagantjärgi (.) ma kunagi aastaid hiljem proovisin vabandada /.../ minu jaoks see oli ikkagi košmaar, sest ma kujutasin ette, et keegi, nagu, ei saa midagi aru. (Tõnu)

Noh, miks ei saa öelda, et ta on ilus mees, see ei tee ju minust geid tegelikult (.) tegelikult (Anton)

Uuritavad rääkisid oma kogemusest tööl, kus tundsid homfoobset eelarvamusliku suhtumist ning diskrimineerimist enda juhtkonna poolt ning seoses sellega ka teiste inimeste

eelarvamusliku käitumist. Kogesid ka avaliku diskrimineerimise kogemust seoses oma orientatsiooniga. Geiks olemise mõju karjäärile on ühe uuritava jaoks oli väga valusaks kogemuseks. Uurimuses osaleja nimetas ennast intervjuu jooksul mitu korda „gei aktivistina“, kes asutas ka ühe organisatsiooni ning elas avalikult oma elu, see oli üheks põhjuseks vallandamise jaoks. Avalikult elamine ei sobinud kirikule ning toimus ametist tagandamine. Kiriku suhtumine on tihtipeale vaenulik selle teema puhul. Paljud usklikud homoseksuaalse orientatsiooniga inimesed peavad eriti raskelt kannatama, kuna nende sügavalt intiimsed valdkonnad nagu seksuaalsus ja usk on konfliktis omavahel ning seda taluda on äärmiselt raske ning see oli väga valus kogemus uuritava jaoks. Kotteri (2002) uurimuses oli ka välja toodud, et suurem osa organisatsiooni kuulujatest on kapis, mida kinnitas ka uurimuses osaleja kogemus.

Ma töötasin turvafirmas siin Eestis ja meie kontoris said teada minu kohta /.../ direktori käsklusega mulle lihtsalt keelati teha ülevaatlusi meestele /.../ ma võisin ainult pabertöid teha /.../ selle pärast, noh, kuidagi hakati kõõrdi vaatama. (Stepan)

Praegu (.) praegu kõik teavad. Sellepärast et kui ma lahkusin /.../ kiriku ametist ja aasta hiljem asutasime sõbraga ((organisatsiooni)) siis oli terve Eesti meedia seda täis. Siis mind tagandati vaimulikust ametist ebamoraalse teo ja väärõpetuse levitamise eest, kuigi ma olin juba ametist ise lahkunud. (Siim)

Eesti ühiskond põhineb endiselt tugevalt heteronormatiivsetel normidel (Rammus 2012). Intervjuudest tuli välja, et uurimuses osalejad puutuvad kokku ka homofoobiaga tavaelus. Intervjuude vältel uuritavad pidasid kogu aeg silmas sotsiaalset keskkonda. See tähendab, et see on väga oluline osa nende elust.

Identiteedi varjamine ja kapist väljatulek

Ühiskonna heteronormatiivsete väärtuste pärast mõned uurimuses osalejad eelistavad mitte rääkimist oma seksuaalsusest identiteedist ning ei avalikusta oma partneri sugu. Iga inimene soovib olla tema ümbruskonna, teiste inimeste poolt austatud ja väärikas. See on inimese

loomulik põhivajadus. Sellepärast püütakse varjata oma ebatraditsioonist või ühiskonna poolt valeks peetud homoseksuaalsust. Ka Kristin Rammus (2012) toob välja, et üheks põhjuseks, miks homoseksuaalsed inimesed varjavad oma seksuaalset orientatsiooni võib olla see, et Eesti ühiskond põhineb endiselt tugevalt heteronormatiivsetel väärtustel, mis marginaliseerivad seksuaalvähemusi

Ma ei saa öelda, et ma päris varjaks, see on suhteliselt avalik info juba, et ma ei saa enam varjama, aga ei (.) noh osades olukordades ma nagu ei rõhuta seda, selles suhtes, see on nagu see raskus, kui räägitakse, et mu naine käis seal või mu mees käis seal, eks ole, et ma ei kasuta nagu seda sõna mees aga (.) ma ikka ütlen elukaaslane. (Tõnu)

Töö teoreetilises osas oli mainitud sellest, et geide naerualuseks tegemine ja ironiseerimine mõjutab gei identiteedi mitteavalikustamist (Cacciatore 2008). Üks uuritavatest rääkis ka pere suhtumisest geisse.

Nemad kogu aeg naersid geide üle /.../ minu vennal, venna naisel, nendel olid sõbrad ja nemad kogu aeg midagi jutustasid, kogu aeg naerdi nende üle, noh, vot et oi, nad tulid, oi, hihi, haha, hoho, lage, lõbus, naerdi. (Matvei)

Selline paralleel, mis oli kogu aeg peres olnud mõjutas ka identiteedi varjamist oma pere ja tuttavate eest. Emade reaktsiooni uuritavad peavad oluliseks. Teooria osas oli kirjeldatud Piret Kütti (2011) narratiividest, et pojad avalikustavad oma seksuaalset identiteeti siis, kui nad on piisavalt julgust kogunud antud teemal rääkimiseks ning valitud hetk paistab olevat sobiv ja soodne nende jaoks, kuid intervjuudest tuli välja, et see ei pruugi alati niimoodi olla.

Ma ütlesin oma emale (.) noh (.) palju aastat hiljem /.../ ma väga palju olen ennast ette valmistanud selleks, et rääkida emaga. Noh, mina tahtsin, minu jaoks on oluline, mul on selline kontakt emaga. (Matvei)

Ma olen seda enda jaoks 15 aastat juba mõelnud ja see otsus ja see selgus oli nii absoluutne, et mul ei olnud millestki kahelda enam /.../ tema elas seda protsessi pikemalt läbi. (Tõnu)

Üks uurimuses osalejatest pidi rääkima, kuna emal olid kahtlused ning ta ei saanud valetada.

Ja tema siis pani need pildid laua peale ja küsib, aga mis see siis on. Mina ütlen – pildid. Kas sulle meeldivad poisid. Mina ütlen – jah, meeldivad poisid. (Stepan)

Uuritavad tunnistavad naiste suuremat tolerantsust. See väljendub selles, et esimesteks teadasaajateks seksuaalsest identiteedist olid vastassoost inimesed. Uurimuses osalejad eelistasid avalikustada enda orientatsiooni pigem sõbrannadele ning märgiti ka see, et sõpradel on teine orientatsioon, mida nimetati üheks põhjuseks, miks ei saanud sõpradele oma seksuaalsest orientatsioonist rääkida. Kui sõbral oleks gei orientatsioon, siis ilmselt see ei oleks takistuseks alustada rääkimisest oma tunnetest.

Esimesed kellega ma nagu rääkisin olid muud sõbrannad Eestis. (Tõnu)

Järgmisel päeval ma rääkisin oma kogemusest oma sõbrannale. (Matvei)

Võib olla kuskil sügavuses, jah, tahaks mõelda, et võib olla ei olnud inimest, kellega võiks rääkida, sest kõikidel sõpradel on teine orientatsioon. Noh olid muidugi sõbrannad, esimestena said teada sõbrannad. (Anton)

Samas ka osad uuritavatest ei pea vajalikuks rääkimist seksuaalsest orientatsioonist isale, kas kartmise tõttu või selle tõttu, et isad on traditsiooniliste, patriarhaalsete eluvaadetega .

Esiteks, ma ei tea, kuidas hakkab kasuisa reageerima. Ma kardan tema reaktsiooni, sest (.) tema peab elama minu emaga ning mina olen saja protsendiliselt kindel, et (.) tema hakkab, kui ta on joonud, siis hakkab rääkima, et minu ema kasvatas, vabandan jõhkruse tõttu, pede. Lisaks ta on veel endistest bandiitidest. (Vadim)

No, meil oli jutt, et, noh sellest, et isa ei pea sellest teadma (.) sest, noh (.) isa on selline (.) kuidas öelda (.) isa on vanaaegsete vaadetega inimene. (Matvei)

Õelda isale (.) ma arvan, et tema saab aru ((naeratab)) kuigi mina kahtlen sellest. See on selline üheksakümnendate aastate autoriteetne inimene, meie kõik teame, mida tähendavad üheksakümnendad aastad ja mille jaoks tema enesearmastuse ja eluvaadete peale suruda. (Anton).

Ühesõnaga ma ei tea, kas ta teab. Kuna mina ei ole seda tähtsaks (.) kunagi mul oli nagu tähtsam, aga kuna ta ise kordagi (.) hakkas küsimast minu kohta mingeid asju (.) siis ma nüüd mõtlesin, et ma enam ei hooli. (Tõnu)

Isa ei saanud sellest kunagi teada. Isa suri kui ma olin 28 aastane. Ma ei tea, mida ta arvata võis. Me ei rääkinud sellest kunagi. (Siim)

Kuigi uurimuses osalejad identifitseerivad ennast geina, eelistavad nad siiski pigem mitte rääkida oma homoseksuaalsest orientatsioonist kui puutuda kokku vaenuliku suhtumisega, stigmatiseerimise või häbistamisega.

Teise kultuuriruumi mõju gei identiteedi kujunemisele

Vestluste käigus selgus, et kõik uuritavad peavad väga oluliseks oma seksuaalse identiteedi kujunemise protsessis teise kultuuri väärtushinnanguid ja väärtustavad väga seda kogemust, mida intervjueritavad mõnes muus ühiskonnas läbi elasid.

Intervjuudest tuli välja, et Eesti heteronormatiivsus sunnib inimesi loobuma Eestis elamisest ning valima teise riigi elamiskohaks. Eestis kogetud probleemid ei ole lihtsalt lahendatavad selle kaudu, et lihtsalt sõidatakse siit ära. Uurimuses osalejad, kellel selline kogemus on, tunnistavad, et see ei ole kõige lihtsam lahendus, kuna selgus, et inimese identiteet ka eestlasena, teise kultuuriruumi kuulujana on sageli mõjukam kui seksuaalne identiteet. Sellist ebavõrdse kohtlemise ja diskrimineerimise äratundmist Eestis kirjeldati protsessina, mitte ainult ühekordse juhtumina.

Tundus, et see oli nagu lubatav ja minu kohtlemine oma ära nägemist mööda ja lihtsalt nagu selline subtiilne aga pidev tõrjumine loomulikult. Kui ma hakkasin sellest aru saama, siis ma

läksin ära Eestist. Läksin Ameerikasse, kõigepealt õppisin 5 aastat ja ma olin sealgi väga edukas /.../ma ei adapteerinud kultuuriliselt seal/.../Tahtsin koju. (Siim)

Siis kui ma olin 20 või 21 siis ma läksin Soomes uuesti ülikooli /.../ ma hakkasin tunnistama, et ma sain aru, et (.) noh, analüüsisides, et midagi on teistmoodi. Ma ei julgenud kellelegi rääkida sel hetkel /.../ kõige esimene ((rääkimine sellest, et olen gei)) oli osade kolleegidega. /.../ aga siis ma kolisin Eestisse tagasi ja hakkasin uuesti oma vanu sõpru üles soojendama ja siis ma olin uuesti nagu kapis. (Tõnu)

Ma kohe läksin Berliini /.../ see, mida ma seal Berliinis nägin ning peale selle tulin tagasi, ma siis sain aru, et siin meil kõik on väga intelligentne geidel, sellepärast jah, mina juba ei mõelnud selle peale kas mulle meeldib või ei meeldi. (Anton)

Kokkupuude suurema vabadusega ja homoseksuaalsuse aktsepteerimisega teises kultuuriruumis annab uuritavatele kindlustunnet ja mugavustunnet ning avab inimest kodumaal.

Võib olla üheks põhjuseks miks ma nii mugavalt tunnen ennast geina on see, et seal välismaal, New Yorkis, meie saame käest kinni kõndida /.../ selle tõttu, et välismaal on see kuidagi rohkem avalik, mina võib olla tunnen ennast mugavalt selles. (Matvei)

Me väga palju reisime ja näeme väga palju muud elu seega see, mis on siin ei huvita mind eriti. Ma saan aru, et siin on veel siinamaani nõukogude aeg. (Nikolai)

Vene rahvusest uuritavad rõhutasid sellele, et eestlaste suhtumine on tolerantsem ja nad ei ole nii homofobsed kui vene inimesed, kes elavad Eestis. Suhtumist võrreldi ühelt poolt Venemaa ja teiselt poolt lääneriikide vastava olukorraga. Eriti heteronormatiivseks regiooniks peeti Ida-Virumaad, kus Venemaa on liiga lähedal ja seal on rohkem vene keelt kõnelevaid inimesi. See tuli välja ka uuringust „GLBT-inimeste ebavõrdne kohtlemine Eestis“ (Strömpl jt 2008). Üheks mõjutamisteguriks nähti meediat, mida tarbivad vene keelt kõnelevat isikud, kes elavad Eestis, kusjuures selles nähti ka erinevusi. Näiteks vene meedia ja netikommentaarid on negatiivsemad ja kohati ka agressiivsemad kui eesti omad.

Suurem osa ((vene inimestest)), muidugi, suhtub negatiivselt. Ma palju lugessin, sellest, nägin palju kommentaare ja (...) ja lihtsalt siin sa näed väga palju selliseid inimesi, kes käituvad jultunult. (Vadim)

Rahvuse poolest, ütleme nii, on ka väga suur erinevus. Eestlased on tolerantsemad kui venelased. See võib olla on vene meedia mõju. (Stepan).

Eesti kommentaarid eesti online ajakirjades on rohkem positiivsemad, tähendab, et see räägib sellest, et eestlased on lojaalsemad kui venelase, jah, muidugi seal limon, buduaar ja vot need, meie omad, jah, kuidagi negatiivsemalt (.) aga jällegi see on seotud võib olla vene inimeste kasvatamisega, perekondlike põhiväärtustega, mida kodus, pluss (.) ei saa seda nõukogude aega unustada, religiooni, jah vot, jällegi õigeusuinimesel (...) jah. (Anton)

Tulevikuplaanid ja ootused riigilt

Tulevikus näevad uurimuses osalejad ennast lapsi kasvatamas ning perekonna mõiste konstrueerimine toimub läbi laste olemasolu. Samas võib märgata uuritavatel ootust harjumuspärasele peremudelile. Sarnaselt teoorias väljatoodud andmetega (Kütt, 2011) intervjuude käigus, rääkides emade reaktsioonist gei identiteedi avalikustamisele uuritavad ütlesid, et vanemate jaoks oli see keeruline aktsepteerida ka sellepärast, et nad tahaksid olla vanavanemad, ja see oli nagu väga valus tunne nende jaoks. Soov saada lapsi on seotud ka vanemate ootustega. Heteronormatiivse ühiskonna surve sunnib ka gei identiteedi omaks võtmisel „alluma“ ka ühiskonna heteronormatiivsusele.

Ma tahaks lapsi. Et me oleme koos juba, ma ei tea, 6 või 7 aastat. Aga see on keeruline küsimus, et kuidas neid lapsi sinna saada /.../ ja mitu last oleks. Mulle ei meeldi ühe lapsega pered /.../ ma oleksin väga rõõmus kui nad saaksid minu juures elada, aga see ole mingi eeltingimus, mulle täiesti sobiks kui lapsed elaksid ema juures. (Tõnu)

Ma pean ikkagi tüdarta kasvatama, tuleb kuidagi rääkida /.../ isegi kui ma ei hakka elama noormehega, las tal olla kaks isa. Mina olen siis ema ja isa eest. Mul on kogemus olemas. (Vadim)

Kui oleks võimalus, siis ma lapsendaksin. (Stepan)

Lapsed tulevad niikuinii. Ning kas surrogaat emade abil või siis me leiame samasugust paari (.) samasugust lesbi paari, kes tahavad lapsi saada ning meil tulevad lihtsalt ühised lapsed. (Matvei)

Isa muidugi tahab lapselapsi. Ema tahab lapselapsi. Selles mõttes küll (...) vot selles mõttes ma ei ole ainult üks kord selle peale mõelnud, et vanemad vananevad ja kuidagi vot, oleks küll hea, et nemad saaksid oma lapselapsi näha. (Anton)

Kõige suuremad ootusi on institutsionaalsete muudatuste suhtes – eeldatakse, et riik peaks midagi muutma, hakkaks tegutsema. Homode õiguste tagatus on osa sellest ning kooselu ja/või abielu õiguslikus regulatsioonis nähakse ka hoiakute muutjat.

Kui riik niimoodi suhtub siis ka igasuguse suupruukimine ja verbaalsed kuritarvitamised kahtlemata vähenevad /.../ abielu võrdsuseni jõudmine on praegu riigi kõige suurem ülesanne geide ja lesbide heaolu parandamiseks. (Siim)

Võimalus riiklikult kinnitada oma suhteid. (Stepan)

Et abielu võimalus oleks vähemalt olemas. Abielluda, lapsi saada. Noh, need on sellised võrdsed õigused lihtsalt. (Matvei)

Kui ainult abielud oleksid lubatud. Kõik, võib olla, kui rääkida võrdsetest õigustest. (Nikolai)

See on vajalik mitte ainult meile (.) see on ju selline vabaabielu, kuid legaliseeritud, sest inimestel, kes tõepoolest armastavad üksteist, peaks see õigus olema. (Anton)

Intervjuu andmetest võib järeldada, et uuritavad nimetavadki võrdsete võimaluste tagamiseks eelkõige abieluvõimalust, mida riik peaks võimaldama. Kõik uurimuses osalejad arvavad, et see on väga oluline õigus, mis peaks ka homoseksuaalsetel inimestel olema. Uuritavad, kes olid momendil suhetes juba 13 aastat abielluksid kui oleks selline võimlus olemas, kuid need uurimuses osalejad, kellel ei olnud hetkeks plaanis abielluda, peavad nad oluliseks otsustamisõiguse olemasolu, kas abielluda või mitte. Uurimuse subjektid mainisid, et nende tuttavate lesbide seast on olemas ka pered, kes kasvatavad lapsi koos, kuid nad ei saa kuidagi tunnistust ka riigi poolt, et riik peab neid üheks pereks. Mõlemad nimetatud teemad on olnud arutlusaineteks ka Eesti avalikes diskursustes.

JÄRELDUSED JA KOKKUVÕTE

Käesoleva magistritöö peamiseks eesmärgiks oli välja selgitada, kuidas kujuneb gei identiteet, missugused probleemid sellega kaasnevad ning mismoodi ühiskond mõjutab gei identiteedi kujunemist. Teoreetilisest kirjandusest ilmses, et seksuaalse identiteedi kujunemine on protsess, mis läbib erinevaid etappe. Ka intervjuudest selgus, et teatud etappideni jõudmine sõltub erinevatest isiklikest ja ühiskondlikest tingimustest.

Töö käigus viisin läbi seitse poolstruktureeritud süvaintervjuud sihtgruppi kuuluvate meestega. Intervjuude käigus tuli esile, et paljud geid puutuvad kokku raskustega seksuaalse enesemääratlusega, teadvustamisega ning avalikustamisega. Juba varases eas nad hakkavad kokku puutama sisemise konfliktiga, et nad ei vasta ühiskonnas kehtiva sooideoloogia normidele, kas oma käitumise või väljanägemise poolt. Tekstidest selgus ka see, kuidas nähakse Eesti ühiskonna heteronormatiivsust ja suhtumist geidesse, kuigi eestlaste hoiakuid hinnati tolerantsemaks kui vene inimeste omi. Põhjuseks nimetati Venemaa lähedust ja vene meedia assimileerimist eesti ühiskonda.

Uurimusest selgus, et inimene võib tajuda seksuaalset tõmmet samasoolise inimese vastu, kuid ei identifitseeri ennast veel geina. Samuti võib inimene olla teatud seksuaalse käitumisega, aga mitte määratleda end geina. Näiteks intervjuust selgus, et uuritav oli seksuaalvahekorras omasoolistega, kuid ta ei määratlenud end tol ajal geina. Kõik see on mõjutatud laiemast sotsiaalkultuurilisest keskkonnast ning sellest, kuidas inimene seda keskkonda on tajunud või tajub, ka sellest, milline on ühiskonna soosüsteem ja kehtiv sooideoloogia. Võib järeldada, et sugu ja soolisus kui inimese identiteedi üks osa on väga oluline. Soorolliootused sundisid uuritavaid võrrelda ennast kogu aeg mingisuguse standardiga, mida omistatakse maskuliinsusele. Sellele mitte vastamine tõi endaga kaasa pingeid. Uurimusest tuli ka välja, et soolise identiteedi kujunemine on suuresti mõjutatud traditsioonilisest ettekujutusest mehelikkusest, kuidas seda konstrueeritakse võrdluses traditsiooniliste soostereotüüpide ja soorolliootustega. Nii näiteks vastandati stereotüüpselt poistele omaseks peetavate tunnustega (tugevus vs nõrkus, poiste-mängud ja mitte poiste mängud) ning kuidas homoseksuaalse identiteedi kujunemise puhul konstrueeriti seda,

võrreldes heteroseksistlike seisukohtadega. Võib oletada, et kui heteroseksism ja hegemooniline maskuliinsus poleks nii tugevalt "pealesurutud", kujuneks ka homoseksuaalsete noormeeste endi seksuaalse orientatsiooni määralemine tunduvalt paindlikumalt, ilma valehäbi ja muude üleelamistega. Juba soolise identiteedi kujunemise käigus internaliseeritakse homofobiahirm veel enne kui üldse enda seksuaalseid huve üldse märgatakse ja määratletaksegi. Poiste "pedetamine" ja nende maskuliinsuse konstrueerimine läbi naiselikkuse eitamise ning homode mitte meesteks pidamise on see, mida hiljem väga üle elatakse. Kui ühiskonnas ei konstrueeritaks mehelikkust nii nagu seda praegu tehakse ja soolise identiteedi ülesehitamine käiks kuidagi pehmemalt, nõustudes sellega, et on palju mehelikkusi, ning erinevaid seksuaalseid orientatsioone, ei tunneks ka seksuaalvähemuse hulka kuuluvad mehed endid puberteedi eas nii halvasti ja ebakindlalt.

Analüüsi tulemusel võib väita, et Eesti ühiskond põhineb heteronormatiivsetel väärtustel, kus normiks on peetud traditsioonilised suhted vastassoo inimestega. Vaatamata sellele, et homoseksuaalsus ei ole ammu haiguseks peetud (Jung ja Smith 1993: 13, Kon 2003) siiski arvatakse, et see ei ole normaalne seksuaalne orientatsioon. Negatiivset gei identiteeti (Kuprijanova 2001) põhjustab homofobia ja stigmatiseerimine ja samas hoiakud, mida antakse lastele edasi kasvatamisega koos. Heteronormatiivsust võib nimetada ka üheks põhjuseks, miks intervjuerijad püüdsid järgida ühiskonnale vastavaid norme ning löid traditsioonilised suhted vastassooga. Kuid püüd selliseid väärtusi omaks võtta, viis konfliktini oma tegeliku minapildiga. Vanema generatsiooni esindajad, kes kasvasid üles nõukogude ajal, näevad küll muutusi paremuse poole, kuid peavad üheks põhjuseks, miks ühiskond on siia maani ebatolerantne, nõukogudeaegset väärtushinnangut, mis siia maani ilmneb nii peredes, haridussüsteemis, töökohtadel ja meedias. Kogemused mõne teise kultuuriruumi eluga, kus homoseksuaalsust aktsepteeritakse, annab geidele toetavat tunnet ning aitab oma identiteedis selgusele tulla. Võrdlemine teise kultuuriruumi eluga, kus homoseksuaalsust aktsepteeritakse, annab geidele toetavat tunnet ning aitab tulla selgusele oma identiteedi kohta.

Geid puutusid kokku ka diskrimineerimisega ja homofobiaga, mis on ka üheks põhjuseks, miks eelistatakse oma homoseksuaalsusest vaikida. Eesti ühiskond on väga patriarhaalne, sooideoloogia traditsiooniline ja ainuõigeks loomulikuks peetakse heteroseksuaalseid suhteid.

Vestluste käigus selgus, et uurimuses osalejad pidasid alateadlikult naisi tolerantsemateks oma vaadetelt ning rääkisid oma seksuaalsest orientatsioonist kõige esimesena naissoost inimestele. Samas tuli ka välja, et geid ei pea vajalikuks avalikustada oma seksuaalset identiteedi isadele, kartes kas nende reaktsiooni või püüdes põhjendada seda sellega, et ei taha nendele haiget teha.

Suurem osa uurimuses osalejatest tundsid ka häbi seoses oma homoseksuaalsuse avastamisega. Seoses sellega oli tahtmine uurida, kinnitust saada, et see on normaalne kuid vaatamata sellele, et informatsiooni kättesaadavus on kaasaegse ühiskonna jaoks üsna heal tasemel, tuntakse siiski info puudust ning selles nähakse ka põhjust, miks tekivad eelarvamused ja stereotüübid. Teabekampaaniate läbiviimine ja koolides info jagamine vähendaks informeerimatust.

Võrdsete õiguste teemat nähti seotuna riigiga ja seadusandlusega. Mõned uuritavatest rääkisid diskrimineerimise kogemustest nagu „normist“, millele nad ei pööra erilist tähelepanu, arvates, et need inimesed on haiged. Võrdsete õiguste tagamiseks nähti riigipoolset samasooliste abielu institutsiooni tunnistamist. Samasooliste paaride abielude lubamine tagaks ka võrdsed õigused ning kui riik suhtub aktsepteerivalt, siis inimeste arusaam aja jooksul muutub ka.

Võib järeldada, et kui gei identiteet on omaks võetud, siis toimub heteronormatiivsuse surve all heteronormatiivsusele allumine see tähendab, et gei identiteet „maandub“ heteronormatiivsuse adapteerimises ehk taotletakse heteropaaridega võrdsust, tahetakse luua normperekond ning saada lapsi. Kuid oma jutuga homoseksuaalsuse normaliseerimisest taotlevad gei mehed praktiliselt homoseksuaalsuse normaliseerimist. Ehk võideldes heteronormatiivsusega taotlevad nad homonormatiivsuse aktsepteerimist.

Teaduseetika reeglite järgimine töö koostamisel

Olen koostanud magistritöö iseseisvalt. Kõik selle koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, olulised seisukohad, kirjandusallikad ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

..... (töö autori allkiri ja kuupäev)

KASUTATUD KIRJANDUS

Almann, S. (2000). Laps ja seksuaalsus. Tallinn: Ilu.

Baumeister, R.F. (2000). Gender differences in erotic plasticity: The female sex drive as socially flexible and responsive. *Psychological Bulletin*.

Bourdieu, P. (2005). Meeste domineerimine. Tallinn: Varrak.

Bryman, A., Bell, E. = Браймен, А., Белл, Э (2012). Методы социальных исследований. Харьков: Гуманитарный Центр.

Butler, J. (1990). *Gender Trouble: Feminism and Subversion of Identity*. New York: Routledge.

Cacciatore, R. (2008). Laste seksuaalkasvatus. Tallinn: Varrak.

Cacciatore, R., Koiso-Kanttila, S. (2009). *Päästke Poisid*. Tallinn: Varrak.

Cass, V.C. (1979). Homosexual identity formation: a theoretical model. *Journal of Homosexuality*, 4(3), 219-35.

Clarke, V., Ellis, S., Peel, E., Riggs, D. (2010). *Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Queer Psychology: An Introduction*. Cambridge University Press.

Cohler, B.J., Hammack, P.L. (2007) The psychological world of the gay teenager: social change, narrative, and “normality”. *Journal of Youth and Adolescence* 36(1).

Connel, R. (2012). Masculinities. (http://www.raewynconnell.net/p/masculinities_20.html 20.10.2012).

Creswell, J. (2003). *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed method approaches*. Thousand Oaks: Sage publication.

Davidjants, B. (2010). *Sissejuhatus. Erinevustest eri nurga alt. – Davidjants, B. (toim.). Kapiuksed valla. Arutlusi homo-, bi- ja transseksuaalsusest*. Tallinn: Eesti Gei Noored ja autorid.

Deng, F.M. (1995). *War of Visions: Conflict of Identities in the Sudan*. Washington, DC: Brookings.

Diamond, L. (2000) *Sexual identity, attractions, and behavior among young sexual-minority women over a 2-year period*. (<http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/10749081> 07.09.2012).

Eesti Gei Noored (2010). *Sõnaseletused. - Davidjants, B. (toim.). Kapiuksed valla. Arutlusi homo-, bi- ja transseksuaalsusest*. Tallinn: Eesti Gei Noored ja autorid.

Eliason, M.J., Shope R. (2007) *Shifting Sands or Solid Foundation? Lesbian, Gay, Bisexual, and Transgender Identity Formation. – Meyer, I.H., Northbridge M.E. (eds.). The Health of Sexual Minorities: Public Health Perspectives on Lesbian, Gay, Bisexual and Transgender Populations*. New York: Springer.

Erikson, H. (1959). *Identity and the Life Cycle*. New York: Norton.

European Union Fundamental Rights Agency. *Thematic Legal Study on Homophobia and Discrimination on Grounds of Sexual Orientation* (2008). (http://fra.europa.eu/fraWebsite/attachments/FRA-hdgso-NR_EE.pdf 22.10.2009).

Freud, Z. (1989). = Фрейд, З. (1989) Три очерка по теории сексуальности. З. Фрейд. Психология бессознательного. Сборник произведений. Москва: Просвещение

Giddens, A. (1997) = Гидденс, А. (1997). Фуко о сексуальности. Социология сексуальности. Санкт-Петербург: Институт социологии РАН.

Goffman, E. (1963). *Stigma*. Englewood Cliffs (NJ): Prentice-Hall.

Hall, S. (1989). Ethnicity: Identity and Difference. *Radical America* 23.

Haavio-Mannila, E. (1997-2001). *The International Encyclopedia of Sexuality*. Volume I - IV. Edited by Fracouer, R. (<http://www2.hu-berlin.de/sexology/IES/estonia.html#6> 24.01.2013).

Hogg, M., Abrams, D. (1988). *Social Identities: A Social Psychology of Intergroup Relations and Group Processes*. London: Routledge.

Hollstein, W. (1997). New roles for men and the benefit for themselves and their children. Promoting equality: a common issues for men and Women. Proceedings International seminar. Strasbourg. 17 - 18 June.

(http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/equality/03themes/men-gender-equality/EG-SEM-MEN%2897%296_en.pdf 20.01.2013)

Herek, G. (1994). Psychological heterosexism in the United States. In: B. Greene and G.M. Herek, eds. *Lesbian and Gay Psychology: Theory, Research and Applied Applications*. Sage publication.

Herek, G. (2004). Beyond «Homophobia»: *Thinking About Sexual Prejudice and Stigma in the Twenty-First Century*. *Sexuality Research & Social Policy: Journal of NSRC*. Vol. 1, No. 2.

Hirsjärvi, S., Huttunen, J. (1998). *Sissejuhatus kasvatusteadusesse*. Tallinna Pedagoogikaülikool.

Hirsjärvi S., Remes P., Sajavaara P. (2005). *Uuri ja kirjuta*. Tallinn: Medicina.

Jenness, V., Richmann, K. (2002). *Handbook of Lesbian and Gay Studies. Anti-gay and Lesbian Violence and its Discontents*. London: Sage publication. 407.

Jenkins, R. (2008). *Social Identity*. London: Routledge.

Jung, P., Smith, R. (1993). Heterosexism: an ethical challenge. *Defining Heterosexism*. New York: State University of New York Press. 13

Jüristo, K. (2007). Kaasatus. Avatus. Sallivus. Käsiraamat noortega töötavatele inimestele. MTÜ KITA & P (<http://www.mitteformaalne.ee/assets/files/Veebimaterjalid/kas.pdf> 24.01.2013)

Kalde, A. (2005) Homoseksuaalide enesemääratlemine Eesti geide näitel. Sotsiaalteaduskond. Bakalaureusetöö. Tartu Ülikool.

Kempe, J. (2001) = Кемпе, Й. (2001). Точки зрения мужчин на равноправие. Министерство Социального Обеспечения и здравоохранения. Публикации Совета по вопросам равноправия 2001:3. Хельсинки: АО Издательство Эдита.

Kimmel, M. (1994). «Masculinity as Homophobia: Fear, Shame, and Silence in the Construction of Gender Identity», in *Theorizing Masculinities*, in Harry Brod and Michael Kaufman, eds. Thousand Oaks: Sage Publication

Kimmel, M. (1996) *Manhood in America: A Cultural History*. New York: The Free Press.

Кон, И. (1988). = Кон, И. (1988). Введение в сексологию. Москва: Медицина.

Кон, И. (2003). = Лунный свет на заре. Лики и маски однополрой любви. Москва: Олимп.

Кон, И. (2004). *Kuuvalgus koidikul. Omasooarmastuse palged ja maskid*. Tallinn: По.

Кон, И. (2004a). = Кон, И. (2004). Сексология. *Учебное пособие для студентов высших учебных заведений*. Москва: Издательский Центр Академия.

Кон, И. (2009). = Кон, И. (2009). Мужчина в меняющемся мире. Москва: Издательство Время.

Кон, И. (2010). = Кон, И. (2010). Мальчик – отец мужчины. Москва: Издательство Время.

Kotter, L. (2002). „Sexual Orientation Discrimination in Estonia“ in *Sexual Orientation Discrimination in Lithuania, Latvia and Estonia*. Open Society Institute and Kimeta Society. Vilnius.

Курпьянова, И. (2001) = Курпянова, И. (2001). Гомосексуальная ориентация в структуре гендерной идентичности мужчины. (http://profsouz-saratov.narod.ru/Society/Kuprianova_orientacia.htm 12.01.2013).

Kuurme, K. (2009). Identiteedi motiivid noorukieas. Magistritöö. Tartu Ülikool.

Käbin, M. (2010). LGBT identiteetide konstrueerimisest. - Davidjants, B. (toim.). *Kapiuksed valla. Arutlusi homo-, bi- ja transseksuaalsusest*. Tallinn: Eesti Gei Noored ja autorid.

Kütt, R., Papp, Ü.-M. (2011). LGBT inimeste olukorra uuringute analüüs. Tallinn. Tallinna Tehnikaülikooli õiguse instituut.

Kütt, P. (2011). Homoseksuaalsuse avalikustamine perekonnale emade narratiivides. Sotsiaal- ja haridusteaduskond. Magistritöö. Tartu Ülikool.

Laherand, M.L. (2008). Kvalitatiivne uurimisviis. Tallinn: OÜ Infotrükk.

Lamp, D. (2004). Seksuaalvähemuste representatsioon Eesti meedias 2004. aastal. Sotsiaalteaduskond. Bakalaureusetöö. Tartu Ülikool.

Lovtsova, N. (2002). = Ловцова, (2002). Сексуальность. – Денисова, А. (ред.). *Словарь гендерных терминов*. Региональная общественная организация "Восток - Запад: Женские Инновационные Проекты". М.: Информация XXI век.

Mangs, K., Martell, B. (2000). *Psühhoanalüütiline arengukäsitus 0-20 eluaastani*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Marshall, M (1996). Sampling for qualitative research. *Familiy Practice*. Vol.13,6.

Matsumoto, D. (2002) = Мацумото, Д. (2002). Психология и культура. Санкт-Петербург, Москва: Издательство Прайм-Еврознак, Издательский дом Нева, Олма- пресс.

Mayock, P., Bryan, A., Carr, N., Kitching, K. (2009). *Supporting LGBT Lives: A Study of the Mental Health and Well-being of Lesbian, Gay, Bisexual and Transgender People*. Dublin: Childrens Research Centre.

Melkov, S. (2007) = Мелков, С. (2007). Сексуальная идентичность в контексте современной культуры. Развитие личности. (<http://rl-online.ru/2007/2-2007/22007100109.pdf> 14.01.2013).

Melkov, S. (2009). = Мелков, С. (2009). Особенности самосознания мужчин со стигматизированной сексуальной идентичностью. Диссертация. Московский Педагогический Государственный Университет.

O'Brien, J. (2001). Homophobia and heterosexism. *International Encyclopedia of the Social and Behavioral Sciences*. London: Elseiver Science Limited.

Onken, S. (1998). Conceptualizing violence against gay, lesbian, bisexual, intersexual, and transgendered people. *Violence and Social Injuste Against Lesbian Gay and Bisexual People*. New Yor: The Hawthorne Press. 5-24

Poolamets, O., Uljas, J., Raun, M., Punab, M. (2000). Mees muutuvast maailmas. *Raske olla mees*. Eesti Pereplaneerimise Liit.

Pollack, W. (1998). *Real Boys: Rescuing Our Sons From The Myths of Boyhood*. New York: Random House.

Põldsaar, R., Kivimaa, K. (2009). Feministlik teooria. – Annus, E. (eds). *20 sajandi mõttevoolud*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Põldsaar, R. (2010). Naiselikkus ja mehelikkus. – Davidjants, B. (toim.). *Kapiuksed valla. Arutlusi homo-, bi- ja transseksuaalsusest*. Tallinn: Eesti Gei Noored ja autorid.

Rammus, K. (2012). Biseksuaalse identiteedi konstrueerimine Eesti biseksuaalsete inimeste näitel. Eesti keele ja kultuuri instituut. Magistritöö. Tallinna Ülikool.

Raudsepp, A., Kotter, L. Homoseksuaalsus. Juhend õpetajatele ja noortenõustajatele (<http://www.omakeskus.ee/files/Homoseksuaalsus.pdf> 07.09.2012).

Roome, D. (2001). *Deconstructing Identity: Multicultural Women and South African Situation Comedy*. „Black Marks: Minority Ethnic Audiences and Media“, Ross, K., Playdon, P (ed.) Suur-Britannia: Antony Rowe Ltd, Chippenham, Wilshire.

Rosario, M., Schrimshaw, E., Hunter, J., Braun, L. (2011). Sexual Identity Development among Gay, Lesbian, and Bisexual Youths: Consistency and Change Over Time. (<http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3215279/?tool=pubmed> 06.09.2012).

Strömpl, J., Alvela, A., Ilves, K., Parmas, A., Soo, K., Šahverdov-Žarkovski, B. (2008). GLBT-inimeste ebavõrdne kohtlemine Eestis. Sotsiaalministeeriumi toimetised nr 1/2008. Tallinn: Sotsiaalministeerium.

Šoškov, S., Zõgmantovitš, P. (2009) = Шишков, С., Зыгмантович, П. (2009). От мальчика до мужика: мужские тайны. Санкт-Петербург: Речь.

Uibo, R. (2010). Maskuliinsus(t)e konstrueerimine erinevate seksuaalsete identiteetidega Eesti kaitseväge ajateenijate poolt. Rahvusvaheliste ja sotsiaaluuringute instituut. Bakalaureusetöö. Tallinna Ülikool.

Umansky, L., Plott, M. (2005). Making Sense of Women's Lives: An Introduction to Women's Studies. *Homophobia: A Weapon of Sexism*. Oxford: Collegiate Press. 424.

Vainu, V., Järviste, L., Biin, H. (2010). Soolise võrdõiguslikkuse monitoring 2009. Sotsiaalministeeriumi toimetised 1/2010. Tallinn: Sotsiaalministeerium.

van Dijk, T.A. (2005). Ideoloogia: multidistsiplinaarne käsitus. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Veske, C. (2010). Võim ja homoseksuaalsus. Valitsusega voodis: mittemeeste küsimus. – Davidjants, B. (toim.). *Kapiuksed valla. Arutlusi homo-, bi- ja transseksuaalsusest*. Tallinn: Eesti Gei Noored ja autorid.

Weeks, J. (2009). Konverentsi “Mehed, naised ja teised” avaettekannet. London South, Bank Ülikool. Tallinna Ülikool, 1.-2. oktoober.

Weinberg, G. (1972). *Society and the Healthy Homosexual*. New York: ST`Martins Press.

Ühiskonna suhtumine. (<http://www.gay.ee/index.php/lgbt?format=pdf> 17.12.2009).

LISA 1

INTERVJUU KAVA

SISSEJUHATAV FAAS

Tere!

Olen Marina Moltšanov, Tartu Ülikooli sotsiaaltöö ja sotsiaalpoliitika magistrant. Kirjutan magistritööd teemal “Eesti geide identiteedi kujunemine heteronormatiivsuse taustal”, kus uurin mismoodi kujuneb gei identiteet meestel, missugused probleemid sellega kaasnevad ning ühiskonna mõju gei identiteedi kujunemisele. Antud valdkond ei ole minu jaoks võõras. Diplomitöö kirjutamisel viisin ennast kurssi vastava teema teoreetilise taustaga. Eelnevalt oli vaatluse all homoseksuaalide sotsiaalse adaptatsiooniga seotud probleemid ühiskonnas. Oma magistritöös uurin, kuidas mõjub heteronormatiivsus gei identiteedi kujunemisele.

Ühiskondlikul tasandil puuduvad teadmised seksuaalse orientatsiooni olemuse ja põhjuste kohta, samas eesti keeles pole LGBT teemalisi materjale kuigipalju ilmunud ning seetõttu levivad ühiskonnas LGBT inimeste eelarvamustel baseeruvad stereotüübid (Strömpl jt 2008, Davidjants 2010). Uurimus aitab neid teadmisi luua, olgu siis avalikkuse, perede, pedagoogide, ametnike teavitamiseks või noorte geide abistamiseks.

Teie isik jääb varjatuks, s.t. teie nimi ei ole kusil kasutatud. Hetkel ma palun teie luba intervjuu salvestamiseks diktofonile analüüsi eesmärgiga. Pärast analüüsi helisalvestust kustutan ja uurimistöös esitan üldistatud analüüsi tulemusi ning kasutan vaid üksikud tsitaadid, mille kaudu teid ei saa identifitseerida.

INTERVJUU ALUSTAMINE

Mul on siin mõned küsimused üles kirjutatud, et mul ei läheks meelest neid esitada. Kas võin küsimusetga alustada?

INTERVJUU PÕHIOSA

- Kuna uurimuse teemaks on identiteedi kujunemine, siis palun rääkige endast, oma elust. Kuidas te mäletate oma lapseõlve? Kui suur oli teie perekond?
- Kuidas te mäletate oma kooliaegu? Missugune oli teie klass? Rääkige oma sõpradest?
- Kas te tundsite end mingil hetkel teistest erinevana? Milles see väljendus?
- Millal te esimest korda saite aru, et teid huvitavad oma soo esindajad? Kuidas see juhtus? Missugune oli teie enda esimene reaktsioon? Kellele te sellest rääkisite? Kuidas teised reageerisid? Mida te siis tegite? Kuidas reageerisite teiste reaktsioonile? Millega te seletate sellist reaktsiooni? Kellele te ei tahtnud, ei saanud rääkida oma avastusest? Miks?
- Kuidas ja läbi milliste suhete te jõudsite selgusele endas, et olete gei?
- Kui kaua te olete viivitanud kapist välja tulemisega?
- Millega te praegu tegelete? Mida te õppisite (kuidas toimus erialavalik)? Kuidas teile oma eriala ja töö meeldib?
- Milliseid eelarvamusi ja ebavõrdset kohtlemist olete tajunud erinevates situatsioonides (halvustav suhtumine, kommentaarid)? Mida arvate meedias käsitlemisest, sh. geide õigustest, kuvandist, stereotüüpidest jms. Kas teid huvitab, mida arvatakse?
- Kas te olete mingi LGBT organisatsiooni liige? Kellega te suhtlema hakkasite, mis eesmärgiga?
- Kuidas te hindate ühiskonna suhtumist LGBT inimestesse? Kas suhtumine geide ja lesbide puhul erineb? Miks?
- Milliseid emotsionaalseid kõrg- või mõõnahetki on teie elus olnud? Millega need hetked olid seotud?
- Kas te olete praegu püsisuhtes? Kas partneri leidmine oli lihtne? Kas on üldse Eestis partneri leidmine lihtne?
- Kas praegune suhe on optimaalne, milles see väljendub (kas on märgata ka kontrolli- ja võimuseid või mitte, vms.)
- Millisena te oma pereelu tahate kujundada?

- Mis on teie kõige olulisemad soovid ja huvid oma töös, õpingutes, elus üldse. Kuhu tahate jõuda, mida teha ja kas oletate, et teie seksuaalne orientatsioon võiks olla takistuseks või hoopis eelduseks?
- Mis peaks Eestis muutuma selleks, et saaksite öelda, et olete võrdne heteroseksuaalidega?
- Kas on midagi, mida te sooviksite Eesti ühiskonnale teada anda gei meeste kohta üldiselt?

INTERVJUU LÕPETAMINE

Tagasiside andmine, täna

Lihthitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina _____ Marina Moltšanov _____

(*autori nimi*)

(sünnikuupäev: _____ 24.04.1985 _____)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihthitsentsi) enda loodud teose

Eesti geide identiteedi kujunemine heteronormatiivsuse taustal _____,

(*lõputöö pealkiri*)

mille juhendaja on _____ Judit Strömpl ja Ülle-Marike Papp _____,

(*juhendaja nimi*)

1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihthitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 25.01.2013 (*kuupäev*)